

De profeet Daniël

Orthodoxe lessen

Naam:

© 2026, Maria Chrysochoidou. Alle rechten voorbehouden.

Deze lesbundel is beschikbaar onder de *Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)* licentie.

Dit betekent dat het materiaal:

- vrij mag worden geraadpleegd, gedownload en gedeeld voor niet-commerciële en educatieve doeleinden;
- niet mag worden gewijzigd, herwerkt, vertaald of afzonderlijk gebruikt;
- steeds moet worden voorzien van een correcte bronvermelding.

Heel wat illustraties werden gedownload onder de *Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International license* van www.freebibleimages.com van Jim Padgett.

De illustraties op p 7 en p 18-19 werden door de auteur gegenereerd met behulp van artificiële intelligentie.

De illustraties op p 14 werden gedownload onder de *Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International license* van www.pexels.com van fotografen Nadin Sh, Engin Akyurt, Marcelo Verfe, Milan Masnikosa, Farheen, Nandhu Kumar en Dima Valkov .

De illustraties op p 40-41 werden gedownload onder de *Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International license* van www.pexels.com van fotografen Nishit Dey, Konstantin Mishchenko, Can Keskin, Sohaib Mohammed, Jan Brndiar, Nimit N en Alejandro Quintanar.

Alle gebruikte iconen in deze bundel zijn auteursrechtelijk beschermd en behoren toe aan de oorspronkelijke makers.

Vormgeving en tekstcorrectie werden verzorgd door Marc Goris. Deze lesbundel kan worden gedownload via www.orthodoxelessen.be.

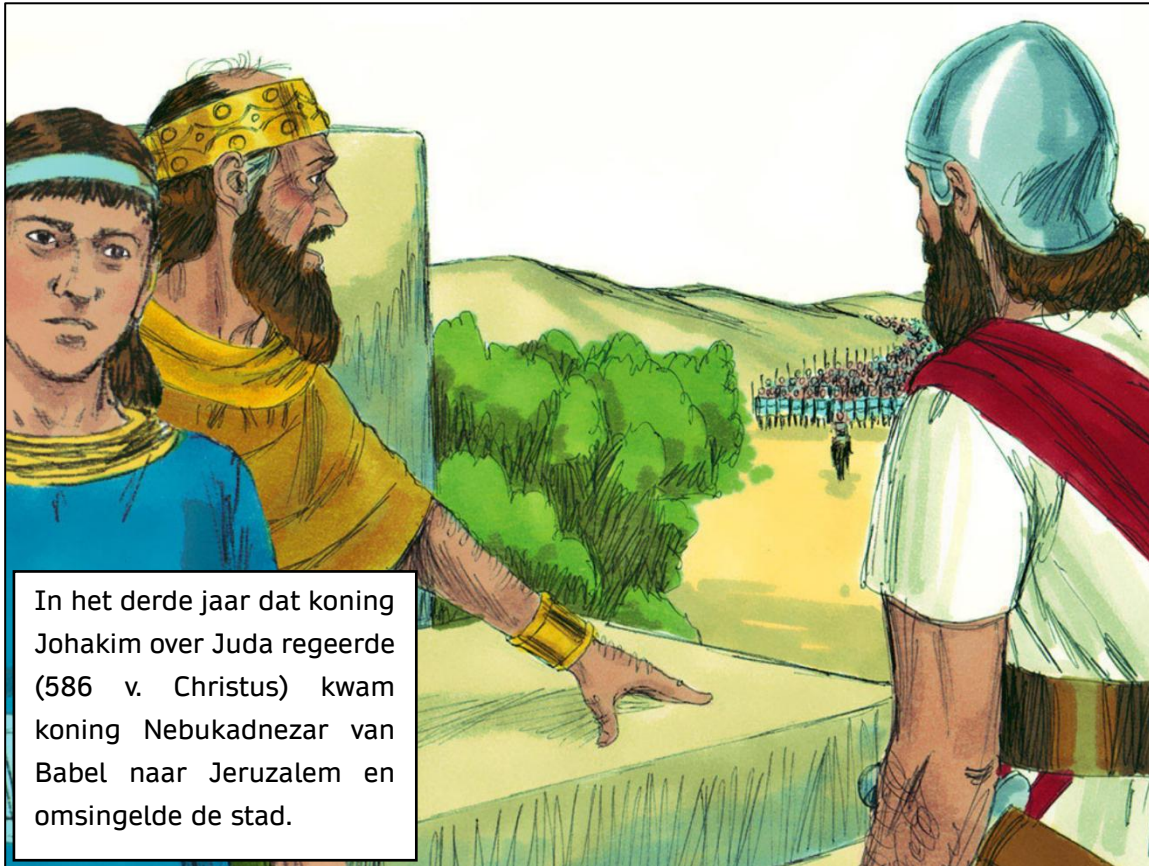
Het boek *Daniël*

Het boek *Daniël* is een historisch en profetisch boek van het Oude Testament. Het boek is geschreven door de profeet Daniël zelf. Het vertelt het leven van de gelijknamige joodse profeet tijdens de Babylonische ballingschap (6e eeuw v. Chr.).

Het combineert gebeurtenissen met visioenen over de toekomst, die de opkomst en val van rijken, de komst van de Messias en de uiteindelijke overwinning van Gods koninkrijk aankondigen.

Daniel en zijn vrienden in het paleis van Nebukadnesar

In het derde jaar dat koning Johakim over Juda regeerde (586 v. Christus) kwam koning Nebukadnezar van Babel naar Jeruzalem en omsingelde de stad.

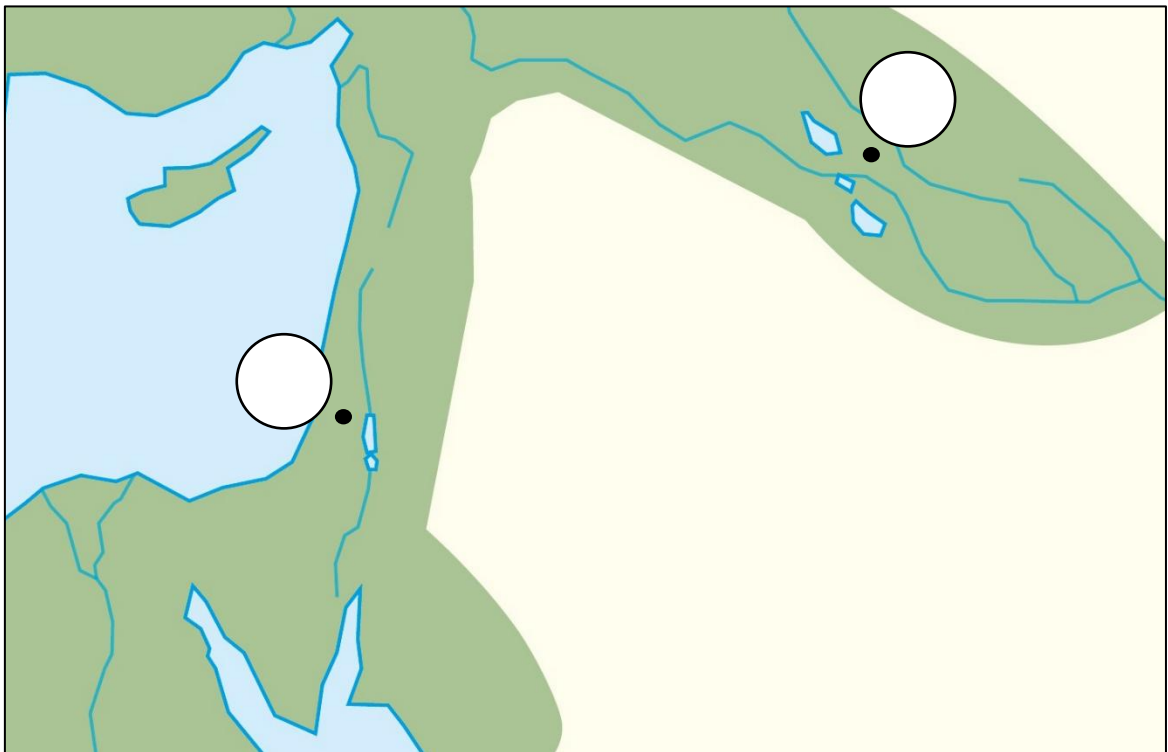
De Heer liet toe dat Johakim in zijn macht kwam, samen met een deel van het zilverwerk uit de Tempel van Jeruzalem naar Sinear, en plaatste dat in de tempel van zijn god.

Daarna liet hij enkele jonge Israëlieten uit voorname families uitkiezen om opgeleid te worden voor zijn hof. Ze moesten gezond, slim en goed gevormd zijn en werden drie jaar lang onderwezen in de taal en kennis van de Chaldeeën. Ze kregen eten en wijn van de koning.

Onder hen waren Daniël, Chananja, Misaël en Azarja. Ze kregen nieuwe Babylonische namen. Daniël werd Beltesazar genoemd, Chananja Sadrak, Misaël Mesak en Azarja Abednego.

Schrijf de nummers op de juiste plaats: 1. Jeruzalem / 2. Babel

zilverwerk	belangrijk
voornaam	paleis
hof	het volk dat in die tijd in Mesopotamië leefde en die Babel als hoofdstad had
Chaldeeën	kostbare voorwerpen, zoals schalen, bekers of kandelaars die belangrijk zijn voor de godsdienstige rituelen

Wie trok naar Jeruzalem en belegerde de stad?

- koning Johakim
- koning Nebukadnezar
- Daniël
- Judas

Wat nam Nebukadnezar mee uit Jeruzalem?

- paarden
- goud uit het paleis
- voorwerpen uit de Tempel van Jeruzalem
- boeken

Waar bracht Nebukadnezar deze voorwerpen naartoe?

- naar Egypte
- naar Juda
- naar Rome
- naar Sinear

Uit welke families moesten de jonge mannen komen?

- alleen boerenfamilies
- koninklijke of belangrijke families
- alleen soldatenfamilies
- arme families

Wat moesten de jonge mannen leren?

- de taal en het schrift van de Chaldeeën
- hoe ze soldaat moesten worden
- hoe ze tempels moesten bouwen
- hoe ze handel moesten drijven

Welke vier jongens uit Juda worden genoemd in het verhaal?

- David, Samuel, Elia en Elisa
- Daniël, Chananja, Misaël en Azarja
- Petrus, Jakobus, Johannes en Andreas
- Mozes, Aäron, Jozua en Kaleb

Wie waren de Chaldeeën?

De Chaldeeën waren een oud volk dat duizenden jaren geleden leefde in het zuiden van Mesopotamië (dat ligt ongeveer in het huidige Irak).

Ze woonden vooral in het gebied rond de stad Babylon. Later veroverden de stad Babylon en werden heel machtig. Een bekende koning van de Chaldeeën was Nebukadnezar II. Hij maakte van Babylon een grote en rijke stad.

“De Heer liet toe dat Johakim in zijn macht kwam, samen met een deel van het zilverwerk uit de Tempel.” Wat betekent dit?

Jeruzalem zou niet langer beschermd worden door God, omdat het volk zich ver had verwijderd van de leer van God. God had hen vaak gewaarschuwd, maar de Israëlieten bleven ongehoorzamen. Daarom liet de Heer toe dat de stad werd veroverd door de Babyloniërs.

Ook vandaag zien we iets gelijkaardigs. Veel orthodoxe christenen leven niet meer volgens hun geloof en in orthodoxe landen worden soms wetten ingevoerd die niet overeenkomen met de wil van God. God is geduldig en blijft waarschuwen, maar Hij is niet alleen liefdevol, Hij is ook rechtvaardig.

Gravure uit de 16de eeuw over de plundering van de Tempel door de Chaldeeën.

Waarom kregen de vier jongens nieuwe namen?

De jongemannen kregen nieuwe namen als onderdeel van hun aanpassing aan het Babylonische hof. Hun oorspronkelijke Hebreeuwse namen verwezen naar hun God, maar de nieuwe namen hadden een band met Babylonische goden. Op die manier probeerde men hun identiteit en geloof te veranderen.

Tegelijk moesten ze volledig deel leren uitmaken van de Babylonische cultuur en trouw worden aan de koning. Toch bleven Daniël en zijn vrienden in hun hart trouw aan hun eigen God, ondanks deze uiterlijke veranderingen.

Wie waren de Chaldeeën?

- een volk dat in Egypte leefde
- een oud volk dat in het zuiden van Mesopotamië leefde
- een Romeinse stam
- een volk uit Griekenland

Wat betekent het dat de Heer toeliet dat Johakim in de macht van de vijand kwam?

- dat God boos was zonder reden
- dat God de stad wilde vernietigen zonder waarschuwing
- dat God toeliet dat Jeruzalem veroverd werd omdat het volk ongehoorzaam was
- dat de koning vrijwillig opgaf

Waarom werd Jeruzalem niet langer beschermd?

- omdat het te klein was
- omdat de vijand sterker was
- omdat er geen leger was
- omdat het volk zich niet meer aan God hield

Waarom kregen de vier jongens nieuwe namen?

- voor de grap
- om hen beter te herkennen
- om hun identiteit en geloof te veranderen
- omdat hun oude namen te moeilijk waren

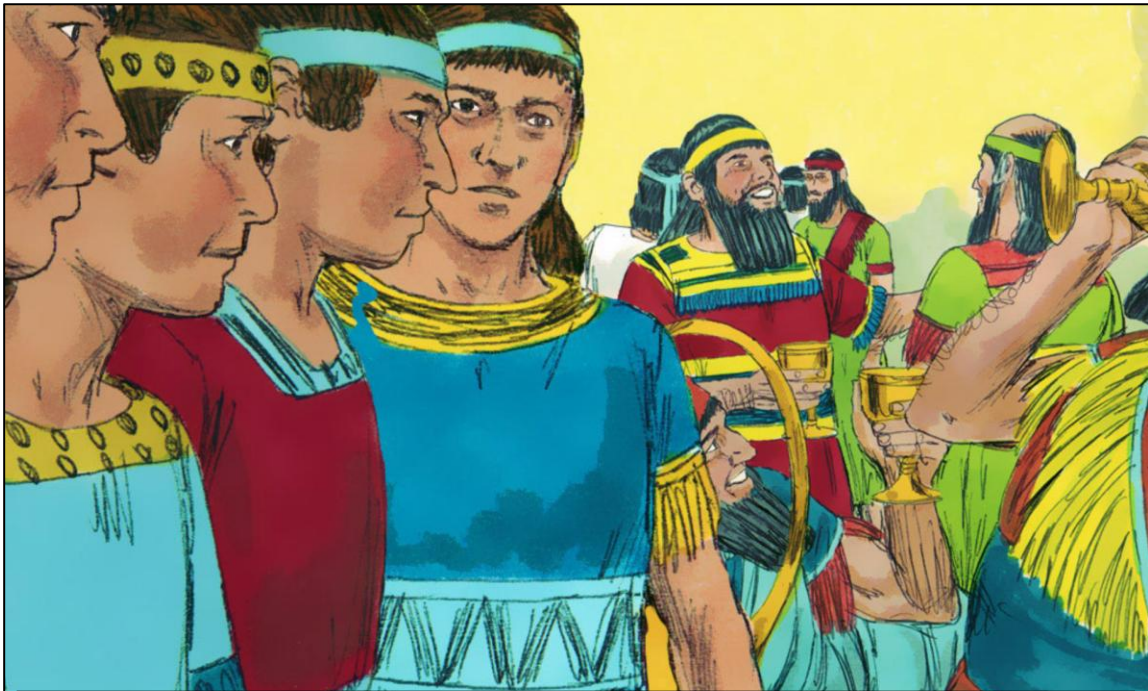
Waar verwezen hun oorspronkelijke namen naar?

- naar hun familie
- naar hun land
- naar hun God
- naar hun beroep

Waar verwezen hun nieuwe namen naar?

- naar Babylonische goden
- naar dieren
- naar steden
- naar koningen

Het geloof van Daniel

Maar Daniël besloot dat hij zich niet wilde verontreinigen met het eten van de tafel van de koning en met de wijn die de koning dronk. Daarom vroeg hij aan de hofmeester of hij ander voedsel mocht eten.

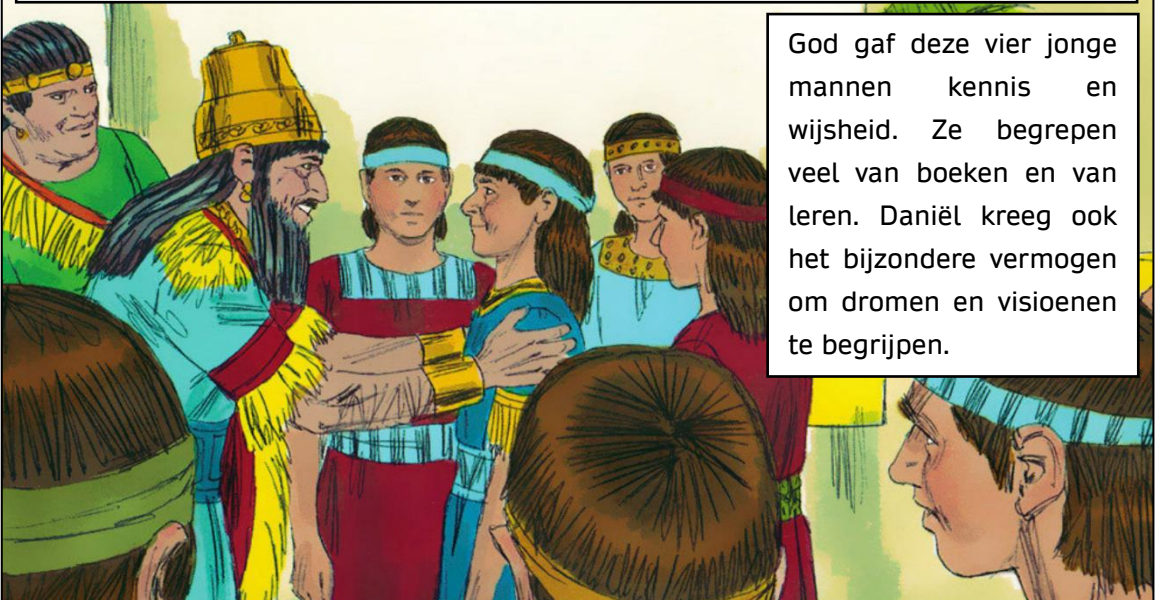
God zorgde ervoor dat de hofmeester vriendelijk en goed voor Daniël was. Toch zei de hofmeester tegen Daniël: "Ik ben bang voor mijn heer, de koning. Hij heeft bepaald wat jullie moeten eten en drinken. Als jullie er slechter uitzien dan de andere jongens van jullie leeftijd, zal de koning mij straffen."

Toen ging Daniël naar de kamerdienaar die voor hen moest zorgen. Hij zei: "Probeer het tien dagen met ons. Geef ons alleen groenten te eten en water te drinken. Vergelijk daarna hoe wij eruitzien met de andere jongens die eten van de tafel van de koning. Daarna kunt u beslissen wat u doet."

De kamerdienaar ging akkoord en gaf hun tien dagen lang groenten en water.

Na tien dagen zagen Daniël en zijn vrienden er gezonder en sterker uit dan de andere jonge mannen die van het eten van de koning hadden gegeten. Daarom nam de kamerdienaar voortaan hun eten en wijn weg en gaf hij hen groenten.

God gaf deze vier jonge mannen kennis en wijsheid. Ze begrepen veel van boeken en van leren. Daniël kreeg ook het bijzondere vermogen om dromen en visioenen te begrijpen.

Toen de tijd van hun opleiding voorbij was, bracht de hofmeester hen bij koning Nebukadnezar. De koning sprak met hen en merkte dat niemand zo wijs en verstandig was als Daniël, Chananja, Misaël en Azarja. Daarom gingen zij in dienst van de koning.

Wanneer de koning hen om raad vroeg, merkte hij dat hun wijsheid en inzicht tien keer groter was dan die van alle waarzeggers en tovenaars in zijn rijk.

Waarom wilde Daniël niet eten van de tafel van de koning?

- omdat hij het eten niet lekker vond
- omdat hij zich niet wilde verontreinigen
- omdat hij ziek was
- omdat hij geen honger had

Aan wie vroeg Daniël of hij ander voedsel mocht eten?

- aan de koning
- aan het hoofd van het paleis
- aan zijn vrienden
- aan zijn ouders

Waarom was het hoofd van het paleis bang?

- omdat Daniël boos was
- omdat het eten op was
- omdat hij dacht dat de koning hem zou straffen
- omdat hij ziek was

Hoe lang vroeg Daniël om het te proberen met ander voedsel?

- vijf dagen
- zeven dagen
- tien dagen
- dertig dagen

Hoe zagen Daniël en zijn vrienden eruit na tien dagen?

- zwakker dan de anderen
- hetzelfde als de anderen
- ziek
- gezonder en sterker dan de anderen

Wat deed de dienaar daarna met hun eten?

- Hij gaf hen weer het eten van de koning.
- Hij gaf hen alleen brood.
- Hij bleef hen groenten geven.
- Hij gaf hen niets meer.

Wat gaf God aan de vier jonge mannen?

- veel land
- rijkdom
- kracht om te vechten
- kennis en wijsheid

Wat merkte de koning toen hij met hen sprak?

- dat ze niets wisten
- dat ze moe waren
- dat ze wijzer waren dan alle andere raadgevers
- dat ze bang waren

Wat mochten de joden eten in die tijd?

In de tijd van Daniël hadden de joden speciale regels over eten. Deze regels stonden in de wet die God aan het volk Israël had gegeven. Zo wist het volk welk voedsel rein was en welk voedsel onrein was.

De Joden mochten bijvoorbeeld dieren eten die gespleten hoeven hadden en die herkauwden. Daarom mochten ze **schapen, geiten en runderen** eten. Maar dieren zoals varkens mochten ze niet eten.

Ook bij vissen waren er regels. De Joden mochten **vissen met vinnen en schubben** eten. Maar dieren uit het water zoals schelpdieren mochten ze niet eten.

Bij **vogels** mochten ze veel soorten eten, maar roofvogels mochten ze niet eten.

Een belangrijke regel bij het eten van vlees was dat ze **geen bloed mochten** eten. Daarom moest het bloed van een dier eerst goed worden verwijderd.

De Joden mochten ook **groenten, fruit, graan, brood en noten** eten. Deze dingen waren altijd goed om te eten.

Deze regels hielpen de joden om God te gehoorzamen en anders te leven dan andere volken. Daarom wilde Daniël ook niet zomaar eten van de tafel van de koning. Hij wilde trouw blijven aan de regels die God aan zijn volk had gegeven.

Duid met een kruisje aan welke voedingsmiddelen de joden mochten eten. Indien je geen kruisje zet, leg je uit waarom dat niet mocht gegeten worden.

Tijdens vastenperiodes zijn er ook bepaalde voedingsmiddelen die wij als orthodoxe christenen niet mogen eten. Noteer hier welke dingen we niet mogen eten tijdens de vastenperiode:

.....

.....

.....

.....

.....

Is vasten slecht als je moet studeren?

Je hersenen gebruiken ongeveer 20% van alle energie in je lichaam, terwijl ze eigenlijk niet zo groot zijn. Hun belangrijkste brandstof is **glucose**. Dat is nodig omdat zenuwcellen voortdurend energie nodig hebben om signalen door te geven. Als er niet genoeg glucose is, werken de hersenen minder goed.

Daarnaast kunnen de hersenen bijna geen energie opslaan. Daarom hebben ze een voortdurende aanvoer van glucose nodig via het bloed.

Glucose krijg je binnen via voeding met koolhydraten. Enkele voorbeelden:

- granen en brood zoals havermout, rijst en volkorenbrood
- fruit, zoals appels, bananen en sinaasappels, bevat natuurlijke suikers die omgezet worden in glucose
- groenten vooral zoetere soorten zoals wortels, bieten en zoete aardappelen
- peulvruchten zoals bonen, linzen en kikkererwten
- zuivel - melk en yoghurt bevatten lactose, een suiker die wordt omgezet in glucose

Dus de meeste energie komt uit voedingsmiddelen die je tijdens het vasten kunt eten zonder problemen. Studeren is geen excuus om niet te vasten. Immers:

- Door bepaalde voedingsmiddelen niet te eten, leer je je verlangens te beheersen en sterker te worden in je wil.
- Vasten geeft je tijd en ruimte om te bidden, na te denken over jezelf, je daden te bekijken en te zoeken naar geestelijke groei.
- Het helpt je minder gehecht te zijn aan spullen en leert je eenvoud en dankbaarheid.

Vasten werkt als een "teugel" voor je lichamelijke verlangens en helpt je geest sterker te zijn dan je lichamelijke behoeften

Welke voedingsstof is noodzakelijk voor de werking van de hersenen?

- graan
- vlees
- melk
- glucose

Is vasten slecht als je moet studeren?

- ja
- nee, nooit
- meestal wel
- meestal niet

Wat kun je doen tijdens het vasten om je geest te laten groeien?

- slaap overslaan
- alleen tv kijken
- bidden, nadenken over jezelf en je daden bekijken
- alleen sporten

Wat leer je door bepaalde voedingsmiddelen niet te eten?

- alleen maar honger lijden
- je verlangens beheersen en sterker worden in je wil
- slaperig worden
- alles eten wat je wilt

Hoe helpt vasten je om eenvoud en dankbaarheid te leren?

- door minder gehecht te zijn aan spullen
- door meer speelgoed te krijgen
- door snoep te eten
- door alles zelf te doen

Wat betekent dat vasten als een "teugel" werkt?

- Het maakt je moe.
- Het helpt je geest sterker te zijn dan je lichamelijke verlangens.
- Het laat je sneller eten.
- Het is een soort paardentuig.

Susanna en de interventie van Daniel

In dezelfde tijd als Daniël woonde in Babel een rijke man, Joakim. Zijn vrouw Susanna was mooi en trouw aan God. Haar ouders hadden haar goed opgevoed volgens de wet van Mozes.

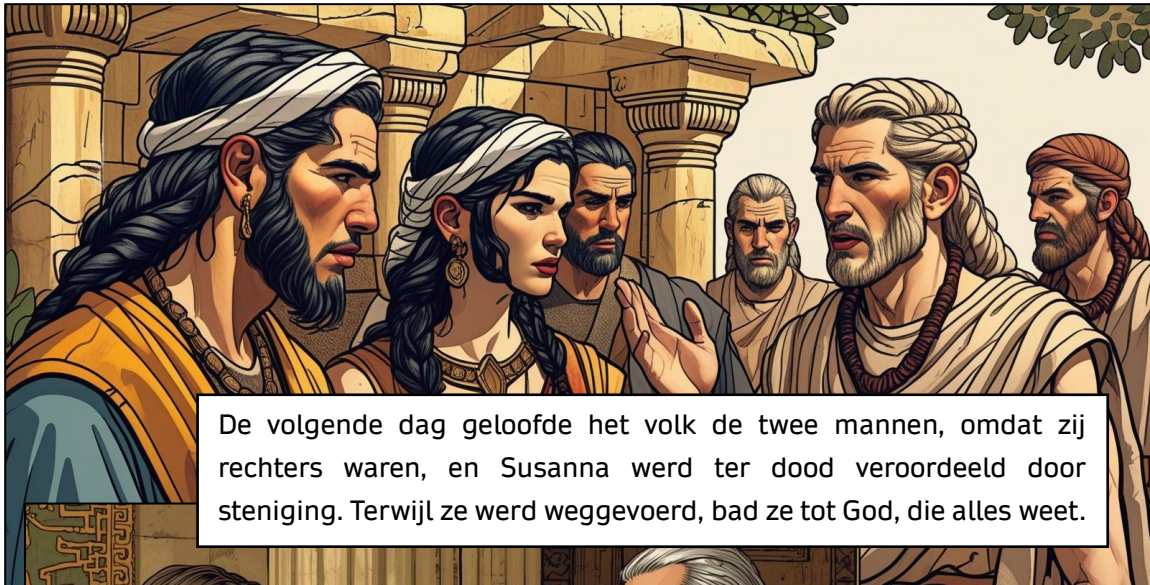
Bij Joakim kwamen vaak mensen samen, want hij was een belangrijke man van de joodse gemeenschap. Twee rechters kwamen daar ook vaak. Maar zij waren slecht en kregen een verboden verlangen naar Susanna. Ze hielden haar in het geheim in de gaten en zochten een moment om haar alleen te treffen.

Op een dag ging Susanna naar de tuin om te baden. De twee mannen hadden zich verstopt. Toen haar dienstmeisjes weg waren, kwamen ze tevoorschijn en probeerden haar te dwingen met hen te slapen.

Ze dreigden dat ze anders zouden liegen dat ze met een andere man was geweest.

Susanna weigerde en koos ervoor trouw te blijven aan God, ook al wist ze dat dit haar leven kon kosten. Ze riep om hulp, maar de mannen schreeuwden harder en beschuldigden haar om een relatie te hebben met een jongeman.

De volgende dag geloofde het volk de twee mannen, omdat zij rechters waren, en Susanna werd ter dood veroordeeld door steniging. Terwijl ze werd weggevoerd, bad ze tot God, die alles weet.

Toen greep een jonge man, Daniël, in. Hij zei dat Susanna onschuldig was en vroeg om de twee mannen apart te ondervragen. Hij stelde hun dezelfde vraag, onder welke boom ze Susanna hadden gezien. De ene zei: "onder een mastiekboom". De andere zei: "onder een steenek".

Zo werd het duidelijk dat ze logen. De mannen kregen de straf die ze zelf voor Susanna hadden bedacht en werden ter dood gebracht. Susanna werd gered. Vanaf dat moment kreeg Daniël veel respect van het volk.

Waar woonde Joakim?

- in Jeruzalem
- in Babel
- in Rome
- in Egypte

Hoe wordt Susanna beschreven?

- arm en slim
- rijk en streng
- ziek en zwak
- mooi en trouw aan God

Wie waren de twee mannen die Susanna lastigvielen?

- soldaten
- slaven
- rechters
- handelaars

Wat deden de oudsten toen Susanna weigerde?

- Ze gingen weg.
- Ze gaven haar geld.
- Ze bedreigden en beschuldigden haar.
- Ze verontschuldigten zich.

Wat was de slimme vraag van Daniël?

- Waar woonde Susanna?
- Wie was haar man?
- Hoe oud ze was?
- Onder welke boom hadden ze haar gezien?

Wat gebeurde er met de twee oudsten?

- Ze vluchtten.
- Ze kregen een waarschuwing.
- Ze werden beloond.
- Ze kregen de doodstraf.

Verbind de kenmerken van Susanna met de juiste zinnen.

gelovig	Ze weigert om iets verkeerd te doen, zelfs onder druk. Ze blijft trouw aan haar waarden.
moedig	Ze bidt en gelooft dat God haar zal helpen en de waarheid zal laten zien.
sterk	Ze vertrouwt op God en kiest ervoor Hem te gehoorzamen, ook in moeilijke situaties.
vertrouwend op God	Wanneer de twee oudsten haar bedreigen, kiest ze ervoor om het juiste te doen, ook al kan dat haar leven kosten.

Over de twee rechters kan je in dit verhaal enkele belangrijke dingen zeggen:

Ze hadden macht, maar gebruikten die verkeerd.

Ze kozen bewust voor het kwaad.

Ze probeerden iemand te dwingen en te chanteren.

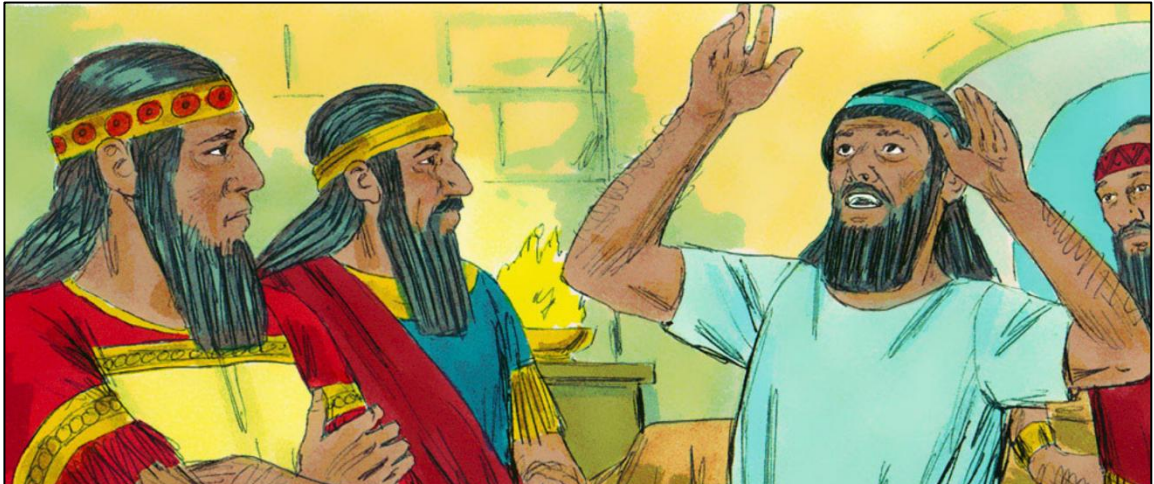
Ze logen en misbruikten het vertrouwen van anderen.

Ze kregen uiteindelijk een rechtvaardige straf.

Kleur de woorden die bij Susanna passen in het groen. De woorden die bij de twee rechters passen kleur je rood.

behulpzaam	betrouwbaar	corrupt	eerlijk
egoïstisch	gelovig	gemeen	goed
leugenachtig	manipulatief	oneerlijk	onrechtvaardig
oprecht	rechtvaardig	respectvol	schaamteloos
schijnheilig	slecht	sluw	trouw
vals	verdorven	vriendelijk	wijs

De droom van Nebukadnezar

In het tweede jaar van zijn regering kreeg koning Nebukadnezar een droom. De droom maakte hem zo onrustig dat hij niet meer kon slapen. Daarom liet de koning zijn wijzen roepen: de wichelaars, bezweerders, tovenaars en magiërs.

Toen zij bij de koning kwamen, zei hij: "Ik heb een droom gehad die mij erg onrustig maakt. Ik wil weten wat die droom betekent."

De magiërs zeiden tegen de koning: "Majesteit, vertel ons de droom. Dan zullen wij u uitleggen wat hij betekent."

Maar de koning antwoordde: "Mijn besluit staat vast. Als jullie mij niet kunnen vertellen wat ik heb gedroomd en wat de droom betekent, dan zullen jullie gedood worden en zullen jullie huizen verwoest worden. Maar als jullie mij de droom en de uitleg vertellen, zullen jullie rijke geschenken krijgen en veel eer ontvangen. Vertel mij dus de droom en de uitleg."

De magiërs zeiden opnieuw: "De koning moet ons eerst de droom vertellen, dan kunnen wij hem uitleggen."

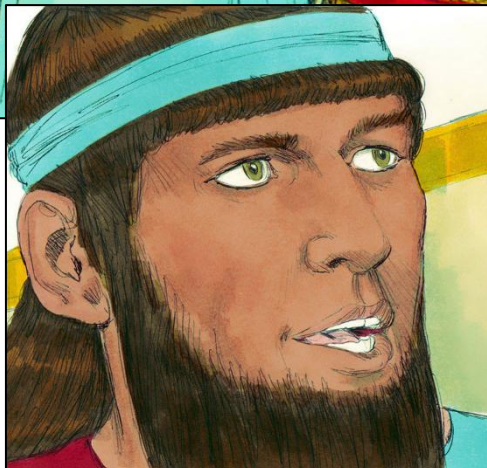

Toen zei de koning: "Nu weet ik zeker dat jullie tijd proberen te winnen. Jullie zien dat mijn besluit vaststaat. Als jullie mij de droom niet kunnen vertellen, zal hetzelfde lot jullie allemaal treffen. Jullie hebben afgesproken om mij iets te vertellen dat niet waar is, in de hoop dat alles later verandert. Daarom moeten jullie mij de droom vertellen. Dan weet ik dat jullie hem ook kunnen uitleggen."

De magiërs antwoordden: "Geen mens op aarde kan doen wat de koning vraagt. Nog nooit heeft een koning, hoe groot of machtig ook, zoiets gevraagd aan wichelaars, bezweerders of magiërs. Wat de koning vraagt is te moeilijk. Alleen de goden kunnen dat doen, maar zij wonen niet bij de mensen."

Toen werd de koning heel boos. In zijn woede gaf hij bevel om alle wijzen van Babel te doden. Ook Daniël en zijn vrienden hoorden bij de wijzen. Daarom werden ook zij gevangen genomen.

Daniël sprak verstandig met Arjok, de leider van de soldaten van de koning. Arjok was eropuit gestuurd om de wijzen van Babel te doden. Daniël vroeg hem: "Waarom heeft de koning zo'n streng bevel gegeven?"

Arjok vertelde Daniël wat er gebeurd was. Daarna ging Daniël naar de koning en vroeg om wat tijd. Hij zei dat hij dan de uitleg van de droom zou geven.

Hoe voelde de koning zich na zijn droom?

- Hij was blij.
- Hij was onrustig en kon niet slapen.
- Hij was boos op zijn soldaten.
- Hij vergat de droom meteen.

Wat moesten de wijzen volgens de koning doen?

- alleen de droom uitleggen
- alleen luisteren naar de droom
- de droom opschrijven
- zowel de droom vertellen als de uitleg geven

Wat beloofde de koning als ze de droom en de uitleg konden geven?

- dat ze naar huis mochten gaan
- dat ze rijk beloond zouden worden
- dat ze soldaten zouden worden
- dat ze een nieuw huis kregen

Wat zou er gebeuren als ze het niet konden?

- Ze moesten het paleis verlaten.
- Ze kregen een boete.
- Ze zouden gedood worden.
- Ze moesten opnieuw studeren.

Wat zeiden de magiërs tegen de koning?

- dat de droom gemakkelijk was
- dat niemand zoiets kon doen
- dat Daniël het moest doen
- dat de koning moest wachten tot morgen

Wat beval de koning toen?

- dat alle wijzen van Babel gedood moesten worden
- dat iedereen naar huis moest gaan
- dat er een feest moest komen
- dat er nieuwe wijzen moesten worden gezocht

Wie waren ook in gevaar door dit bevel?

- de soldaten
- Daniël en zijn vrienden
- de boeren
- de priesters

Wat vroeg Daniël aan de koning?

- geld
- tijd om de droom uit te leggen
- nieuwe kleren
- een nieuwe woning

Wat deden Daniël en zijn vrienden daarna?

- Ze gingen vluchten.
- Ze gingen slapen.
- Ze baden tot God om hulp.
- Ze vertrokken uit Babel.

Verbind de delen uit het verhaal met hun betekenis.

In plaats van in paniek te raken, gaan ze bidden. Ze geloven dat God hen kan helpen, zelfs in een moeilijke situatie.

Ze werken samen.

Daniël doet het niet alleen. Hij betreft zijn vrienden erbij en samen zoeken ze een oplossing. Dat toont vriendschap en verbondenheid.

Ze vertrouwen op God, ze zijn gelovig.

Ze proberen het probleem niet zelf op te lossen, maar vragen wijsheid aan God. Dat toont dat ze nederig zijn.

Ze zorgen ook voor anderen.

Ze bidden niet alleen voor zichzelf, maar ook zodat alle wijzen van Babel niet gedood zouden worden. Dat toont zorg voor anderen

Ze zoeken hulp op de juiste plaats.

Kleur de uitspraken die waar zijn in het groen. De foute uitspraken kleur je rood.

Nebukadnezar liet wischelaars, bezweerders, tovenaars en magiërs komen om aan hem de betekenis van een droom uit te leggen.

De magiërs weigerden aan de koning de droom uit te leggen.

De koning zei dat alle magiërs gedood zullen worden, indien hun uitleg hem niet zou bevallen.

De magiërs zegden dat ze de droom niet konden uitleggen als de koning de droom niet aan hen zou vertellen.

De koning dreigde ermee om alle wijzen van Babel te doden.

Daniël vluchtte uit Babylon om zelf niet gedood te worden.

Daniël en zijn vrienden baden tot God om hulp.

Daniël verklaart de droom van Nebukadnesar

In een nachtelijk visioen maakte God het geheim aan Daniël bekend. Daarna ging Daniël naar Arjok, de man die van de koning de opdracht had gekregen om de wijzen van Babel te doden.

Daniël zei tegen hem: “Dood de wijzen van Babel niet. Breng mij bij de koning, dan zal ik hem de uitleg geven.”

Arjok bracht Daniël snel naar de koning en zei: “Ik heb onder de ballingen uit Juda iemand gevonden die de koning de uitleg kan geven.”

De koning sprak toen met Daniël, die ook Beltesazar werd genoemd, en vroeg: “Kunt u mij vertellen wat ik gedroomd heb en wat de droom betekent?”

Daniël antwoordde: “Geen wijze, bezweerder, wichelaar of magiër kan dit geheim aan de koning bekendmaken. Maar er is een God in de hemel die geheimen openbaart. Hij heeft aan koning Nebukadnezar laten zien wat er in de toekomst zal gebeuren. Nu zal ik uw droom vertellen.”

“Toen u op uw bed lag, koning, dacht u na over wat er in de toekomst zou gebeuren. De God die geheimen openbaart, heeft u dat laten zien. Dit geheim is mij niet bekendgemaakt omdat ik wijzer zou zijn dan andere mensen, maar zodat ik de droom aan de koning kan uitleggen.”

Daniël vertelde verder: “Koning, u zag een groot beeld. Het was groot en glanzend en het zag er indrukwekkend uit. Het hoofd van het beeld was van goud. De borst en de armen waren van zilver. De buik en de heupen waren van brons. De benen waren van ijzer en de voeten waren gedeeltelijk van ijzer en gedeeltelijk van klei.

Terwijl u keek, werd er een steen losgemaakt zonder dat een mens hem los hakte. Die steen raakte de voeten van ijzer en klei en verbrijzelde ze. Daarna werden ook het ijzer, het brons, het zilver en het goud vergruisd. Ze werden als kaf door de wind weggeblazen, zodat er niets van overbleef. Maar de steen die het beeld had geraakt, werd een grote berg die de hele aarde vulde. Dit was uw droom”.

“Nu zal ik de betekenis uitleggen. U bent een machtige koning. De God van de hemel heeft u het koningschap, de macht en de eer gegeven. Overal waar mensen wonen, heeft Hij u macht gegeven over mensen, dieren en vogels. U bent het hoofd van goud.

Na u zal er een ander koninkrijk komen dat minder machtig is dan het uwe.

Daarna zal er een derde koninkrijk komen, van brons, dat over de hele aarde zal heersen.

Daarna komt er een vierde koninkrijk dat sterk zal zijn als ijzer. Net zoals ijzer alles kan breken, zal dat koninkrijk andere rijken verpletteren. De voeten en tenen die u zag, gedeeltelijk van ijzer en gedeeltelijk van klei, betekenen dat het een verdeeld koninkrijk zal zijn. Een deel zal sterk zijn als ijzer, maar een deel zal zwak zijn als klei. Men zal proberen de verschillende delen te verbinden, bijvoorbeeld door huwelijken, maar ze zullen toch niet echt één worden, net zoals ijzer en klei niet goed samen blijven.

Maar in de tijd van die koningen zal de God van de hemel een koninkrijk oprichten dat nooit zal verdwijnen. Dat koninkrijk zal nooit aan een ander volk worden gegeven. Het zal alle andere koninkrijken vernietigen, maar zelf voor altijd blijven bestaan.

Zoals u hebt gezien dat de steen die zonder mensenhand werd losgemaakt het beeld verbrijzelde, zo heeft God aan de koning laten zien wat er in de toekomst zal gebeuren. De droom is waar en de uitleg is betrouwbaar.”

Toen koning Nebukadnezar dit hoorde, boog hij diep voor Daniël. Hij liet een offer brengen en wierook branden. De koning zei tegen Daniël:

“Het is waar: uw God is de God van alle goden en de Heer van alle koningen. Hij maakt geheimen bekend, want u hebt dit geheim kunnen uitleggen.”

Daarna gaf de koning Daniël een hoge positie. Hij gaf hem veel kostbare geschenken en maakte hem bestuurder over de hele provincie Babel en leider van alle wijzen van Babel.

Op verzoek van Daniël gaf de koning ook belangrijke taken aan zijn vrienden Sadrak, Mesak en Abednego. Daniël zelf bleef aan het hof van de koning.”

Wie maakte het geheim bekend aan Daniël?

- de koning
- Arjok
- God
- een magiër

Waarvan was het hoofd van het beeld gemaakt?

- zilver
- brons
- goud
- ijzer

Wat gebeurde er met het beeld?

- Het werd groter.
- Het werd gestolen.
- Het werd vernietigd door een steen.
- Het veranderde in water.

Wat gebeurde er met de steen?

- Hij verdween.
- Hij werd een berg.
- Hij brak in stukken.
- Hij vloog weg.

Wat betekent het gouden hoofd van het beeld?

- het koninkrijk van de koning Nebukadnezar
- het laatste koninkrijk
- het koninkrijk van de vader van Nebukadnezar
- het koninkrijk van Sadrak, Mesak en Abednego

Wat betekent het deel van het beeld dat van ijzer en leem was?

- dat het rijk sterk en verenigd zal zijn
- dat het rijk gedeeltelijk sterk en gedeeltelijk zwak zal zijn
- dat het rijk alleen zwak zal zijn
- dat het rijk eeuwig zal duren

Wat zal er volgens Daniël uiteindelijk gebeuren?

- Alle rijken blijven eeuwig bestaan.
- Het rijk van Nebukadnezar zal eeuwig duren.
- De steen zal verdwijnen.
- God zal een koninkrijk oprichten dat nooit vernietigd wordt.

Hoe reageerde koning Nebukadnezar toen hij de uitleg hoorde?

- Hij werd boos op Daniël.
- Hij wierp zich voor Daniël neer en prees God.
- Hij stuurde Daniël weg.
- Hij liet de steen vernietigen.

Wat kreeg Daniël van de koning als beloning?

- een huis
- een erekroon
- een leger
- veel geschenken en een hoge positie over Babel en de wijzen

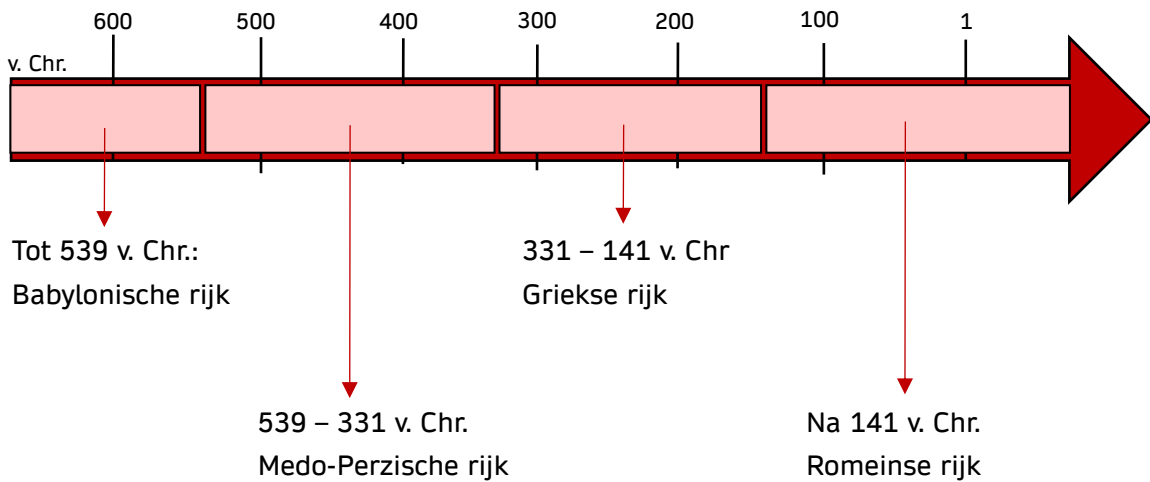
Wie kregen belangrijke taken op verzoek van Daniël?

- de koning
- zijn vrienden Sadrak, Mesak en Abednego
- Arjok
- niemand

Zet de gebeurtenissen in de juiste volgorde:

	Daniël krijgt een visioen van God waarin hij de droom van koning Nebukadnezar ziet.
	Daniël verklaart de betekenis van de droom aan de koning.
	Daniël vraagt aan Arjok om hem naar de koning te brengen.
	De koning buigt diep voor Daniël.
	De koning geeft Daniël en zijn vrienden hoge posities.

Bekijk de tijdlijn. Verbind daarna de verschillende delen van het beeld uit de droom van de koning met het juiste rijk.

het hoofd van goud

Het Romeinse rijk, met een staat en een leger dat zo sterk als ijzer was.

de borst en armen van zilver

de splitsing van het Romeinse rijk, met een sterk en een zwak deel.

de buik en heupen van brons

het Medo-Perzische rijk. De twee handen staan voor de twee koninkrijken van Perzië.

de benen van ijzer

het Babylonische rijk, geregeerd door Nabukadnesar zelf

de voeten, deels van ijzer en deels van klei

het Griekse rijk, geleid door Alexander de Grote

Wie is de steen en wat is Zijn Koninkrijk?

De steen is Jezus Christus en Zijn Koninkrijk is oorspronkelijk in de Hemel en na Zijn geboorte ook op aarde.

Het Koninkrijk van God – of het Koninkrijk der Hemelen – is het leven dicht bij God en de deelname van de mens aan de goddelijke genade van de Heilige Drie-Eenheid. De Heilige Drie-eenheid is de ene God in drie personen: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

God schiep de mens om eeuwig met Hem te leven, zonder pijn, ziekten en dood. Daarom leefden Adam en Eva vóór de zondeval dicht bij God. Zij konden Hem zien en met Hem spreken.

Maar na de zondeval verwijderden de Adam en Eva en alle mensen zich van God. Zo kwamen vergankelijkheid en dood in hun leven, en konden hij niet langer dezelfde directe relatie met Hem hebben.

Daarom werd de Zoon van God mens, Jezus Christus, en kwam naar de aarde. Door Zijn Leven, Kruisiging en Verrijzenis overwon Hij de zonde en de dood en openbaarde Hij het Koninkrijk van God aan de mensen.

Het Koninkrijk van God op aarde is de Orthodoxe Kerk. Binnen de Kerk proberen wij, de orthodoxe christenen, door de Heilige Mysteriën en vooral door de Heilige Communie, ons hart te reinigen van de hartstochten en dichter bij God te komen.

Een voorbeeld van dit leven zijn de heiligen van de Orthodoxe Kerk. De heiligen hebben hun hart gereinigd en bewezen dat de mens zich met God kan verenigen door Zijn geboden te volgen, met liefde, geloof en een zuiver hart.

Maar het Koninkrijk der Hemelen is nog niet volledig geopenbaard aan de mensen. Dit zal gebeuren bij de Tweede Komst van Christus. Dan zullen alle ontslapenen verrijzen en opnieuw hun lichaam ontvangen, verheerlijkt, onvergankelijk en onsterfelijk, zoals nu het verrezen lichaam van Christus is.

Dan zal de hele schepping vernieuwd worden, en vergankelijkheid en de dood zullen definitief verdwijnen. De mensen die tijdens hun leven op aarde met God verenigd waren, zullen Zijn Koninkrijk binnengaan, zowel met hun lichaam als met hun ziel, waar zij eeuwig zullen leven in vreugde, vrede en liefde.

Wat is het Koninkrijk der Hemelen volgens de tekst?

- een land op aarde
- het leven dicht bij God
- een grote tempel
- een droomwereld

Hoe leefde Adam vóór de zondeval?

- ver van God
- in oorlog
- dicht bij God
- alleen op aarde

Wat had God voor de mens bedoeld?

- een kort leven vol verdriet
- alleen werken op aarde
- leven zonder vrijheid
- eeuwig leven zonder pijn en dood

Wie kwam naar de aarde om de mensen te redden?

- Mozes
- de apostelen
- de Zoon van God, Jezus Christus
- Abraham

Wat overwon Jezus Christus door Zijn Leven, Kruisiging en Verrijzenis?

- honger en armoede
- oorlogen
- ziekten alleen
- de zonde en de dood

Wat is het Koninkrijk van God op aarde?

- Jeruzalem
- de Orthodoxe Kerk
- de kloosters
- niks

Waardoor proberen orthodoxe christenen dichter bij God te komen?

- door rijkdom
- door reizen
- door deelname aan de Mysteries en de Heilige Communie
- door sport

Wat bewezen de heiligen?

- dat niemand God kan kennen
- dat mensen perfect zijn
- dat de mens zich met God kan verenigen
- dat alleen engelen heilig zijn

Wanneer zal het Koninkrijk der Hemelen volledig geopenbaard worden?

- morgen
- bij de schepping van de aarde
- bij de Tweede Komst van Christus
- tijdens de zondvloed

Wat zal er gebeuren met de ontslapenen bij de Tweede Komst?

- Zij verrijzen en ontvangen opnieuw hun lichaam.
- Zij verdwijnen.
- Zij blijven slapen.
- Zij worden engelen.

Hoe zullen de lichamen van de mensen dan zijn?

- zoals vroeger zonder verandering
- zwak en sterfelijk
- onzichtbaar
- verheerlijkt, onvergankelijk en onsterfelijk

Wat zal uiteindelijk verdwijnen?

- liefde en vrede
- de aarde
- vergankelijkheid en de dood
- de mensen

Het gouden beeld van de afgod Marduk

Op een dag liet koning Nebukadnezar een groot gouden beeld maken. Het was zestig el hoog en zes el breed. Hij liet het neerzetten op de vlakte van Dura, in de provincie Babel. Daarna riep de koning alle belangrijke bestuurders bijeen: satrapen, gouverneurs, landvoogden, staatsraden, schatmeesters, rechters, politiebeambten en andere leiders van de provincies. Ze moesten komen voor de inwijding van het beeld dat de koning had laten oprichten.

Al deze bestuurders kwamen samen en gingen voor het beeld staan dat koning Nebukadnezar had laten maken. Toen riep een heraut met luide stem:

“Volken, naties en mensen van alle talen! Dit is het bevel: zodra jullie de muziek horen van hoorn, fluit, citer, luit, harp, doedelzak en andere muziekinstrumenten, moeten jullie op de grond knielen en het gouden beeld aanbidden dat koning Nebukadnezar heeft opgericht. Wie niet knielt en het beeld niet aanbidt, zal meteen in een brandende oven met vuur worden gegoid!”

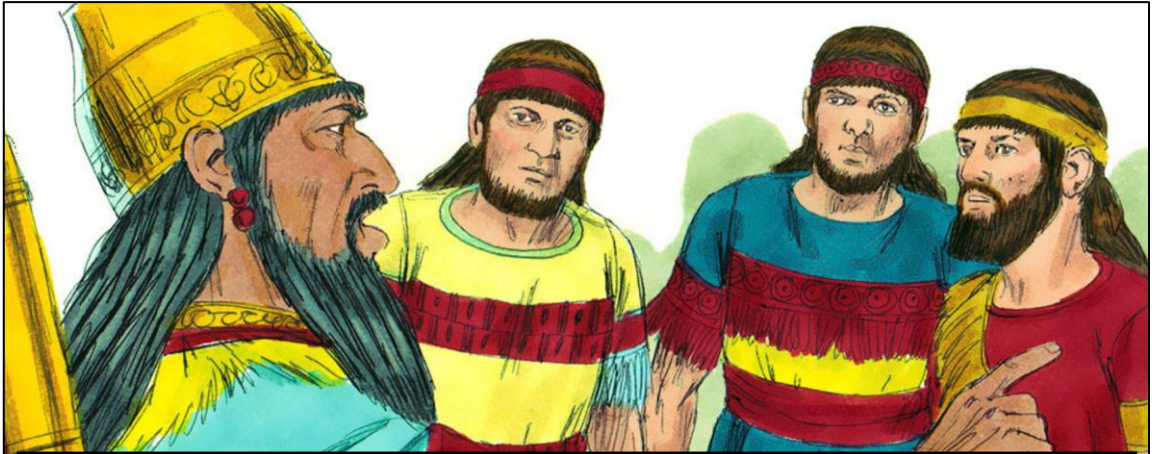
Toen de mensen de muziek hoorden, knielden alle volken, naties en talen neer en aanbaden het gouden beeld dat koning Nebukadnezar had opgericht.

Maar op dat moment kwamen enkele Chaldeeën naar voren. Zij beschuldigden de joden ervan dat ze het bevel van de koning niet hadden gehoorzaamd.

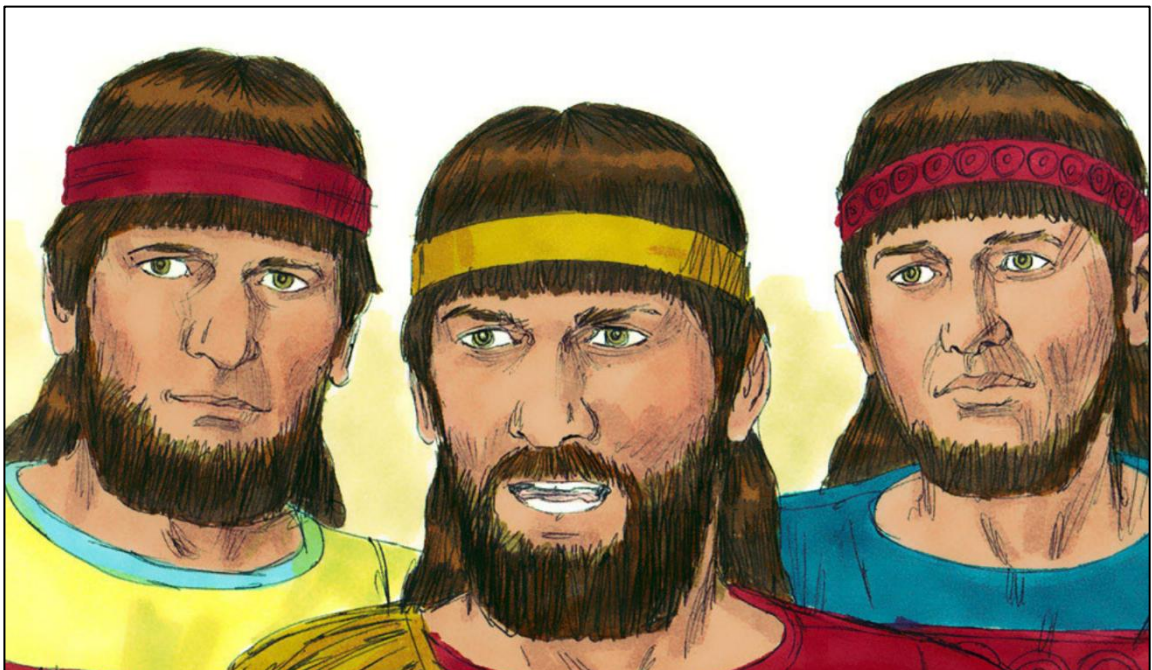
Ze zeiden tegen de koning:

“Koning, leef voor altijd! U hebt bevolen dat iedereen moet knielen en het gouden beeld moet aanbidden zodra ze de muziek horen. En u hebt gezegd dat wie dat niet doet, in de brandende oven zal worden gegooid. Maar er zijn enkele joden die u belangrijke taken hebt gegeven in de provincie Babel: Sadrak, Mesak en Abednego. Deze mannen luisteren niet naar uw bevel. Ze vereren uw god niet en ze aanbidden het gouden beeld niet.”

Toen werd Nebukadnezar erg boos. Hij gaf bevel om Sadrak, Mesak en Abednego bij hem te brengen. Toen ze voor hem stonden, zei hij:

“Is het waar, Sadrak, Mesak en Abednego, dat jullie mijn god niet vereren en het gouden beeld dat ik heb opgericht niet aanbidden? Ik geef jullie nog één kans. Als jullie bij het horen van de muziek van hoorn, fluit, citer, luit, harp, doedelzak en andere instrumenten knielen en het beeld aanbidden dat ik gemaakt heb, is het goed. Maar als jullie weigeren, zullen jullie meteen in de brandende oven worden gegooid. En welke god kan jullie dan uit mijn macht redden?”

Sadrak, Mesak en Abednego antwoordden de koning:

“Nebukadnezar, wij vinden het niet nodig om hierover met u te discussiëren. Als er een God is die ons kan redden, dan is het onze God die wij vereren. Hij kan ons redden uit de brandende oven en uit uw macht, koning. Maar ook als Hij ons niet redt, moet u weten dat wij uw god niet zullen vereren en het gouden beeld dat u hebt opgericht niet zullen aanbidden.”

Benoem de muziekinstrumenten.

citer

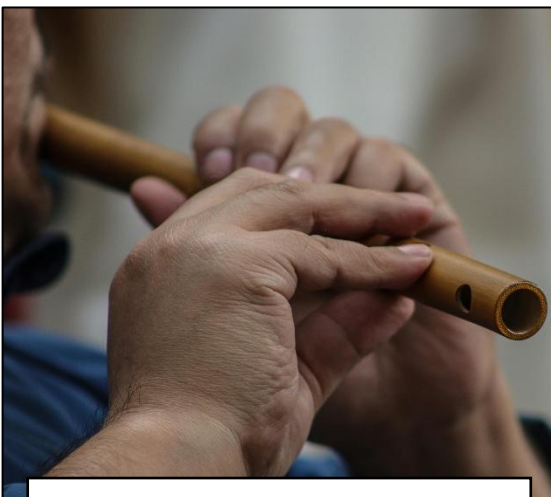
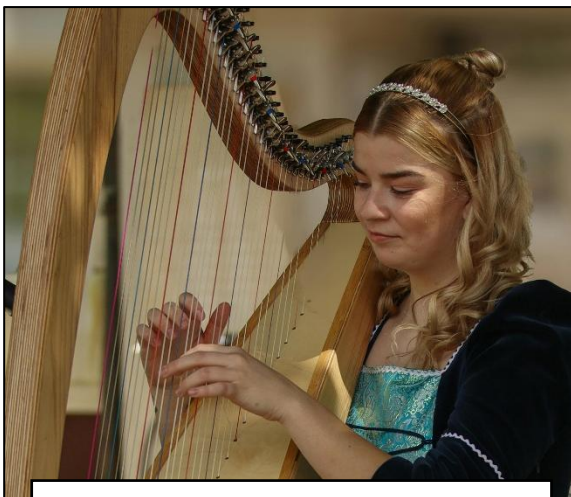
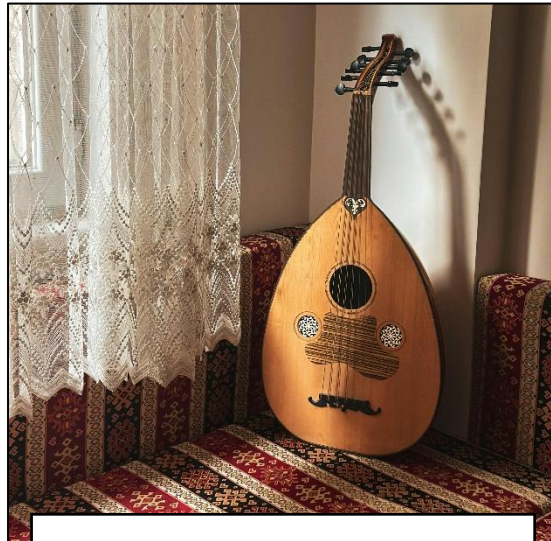
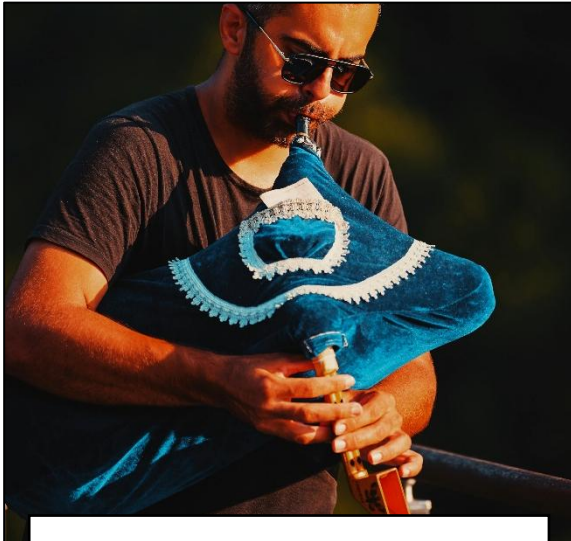
doedelzak

fluit

harp

hoorn

luit

Marduk was een valse god in het oude Babel. De mensen daar geloofden dat hij de koning van alle goden was. Hij werd gezien als sterk, wijs en machtig.

De inwoners van Babel bouwden grote tempels voor Marduk en baden tot hem. Ze geloofden dat hij hun stad beschermde. Elk jaar vierden ze feest om hem te eren.

Wat liet koning Nebukadnezar maken?

- een tempel
- een gouden beeld
- een paleis
- een troon

Wie moesten er naar de inwijding komen?

- alleen soldaten
- alleen priesters
- alleen het volk
- alle bestuurders en leiders

Wat moesten de mensen doen als ze muziek hoorden?

- dansen
- zingen
- knielen en het beeld aanbidden
- weglopen

Wat gebeurde er met mensen die niet knielden?

- Ze kregen strafwerk.
- Ze werden gevangen gezet.
- Ze moesten het land verlaten.
- Ze werden in een brandende oven gegooid.

Wie beschuldigden de joden bij de koning?

- de soldaten
- de priesters
- de Chaldeeën
- de boeren

Waarom wilden de drie mannen niet knielen?

- Ze waren ziek.
- Ze waren bang.
- Ze wilden de koning niet gehoorzamen.
- Ze wilden alleen hun eigen God vereren.

Wat geloofden Sadrak, Mesak en Abednego?

- dat niemand hen kon redden
- dat de koning hen zou helpen
- dat hun God hen kon redden
- dat ze moesten vluchten

Wat zeiden ze dat ze zouden doen als God hen niet redde?

- toch knielen
- weglopen
- de koning gehoorzamen
- nog steeds het beeld niet aanbidden

Een **el** is een oude lengtemaat. In de tijd van de Babyloniërs was een el ongeveer 50 cm lang.

Bereken de afmetingen van het beeld van Marduk dat Nebukadnesar liet bouwen:

Hoogte = el = meter

Breedte = el = meter

Ze hebben een sterk geloof.

Ze zeggen duidelijk dat ze God blijven dienen, zelfs als Hij hen niet redt.

Ze blijven trouw, wat er ook gebeurt.

Ze kiezen ervoor om alleen God te vereren en niet het gouden beeld.

Ze zijn moedig en durven opkomen voor hun geloof.

Ze veranderen niet van mening onder druk. Ze blijven bij wat ze geloven.

Ze weigeren afgoden te aanbidden.

Ze vertrouwen volledig op God. Ze geloven dat Hij hen kan redden uit de oven.

Ze zijn standvastig.

Ze kiezen ervoor om alleen God te vereren en niet het gouden beeld.

In onze tijd worden we ook vaak verleid om God niet op de eerste plaats te zetten. Lees de volgende situaties en bespreek ze in de klas. Wat zou jij doen? Zou het makkelijk of moeilijk zijn voor jou om altijd voor God te kiezen?

Op zondag willen mijn ouders graag dat ik mee ga naar de kerk, maar ik blijf liever uitslapen en daarna spelletjes spelen op mijn smartphone. Dan zeur ik soms zo lang, tot ik niet meer mee hoef.

Tijdens de vastenperiode mag ik geen vlees eten. Net dan word ik uitgenodigd om bij de ouders van mijn vriend of vriendin te blijven eten. Ze bieden me een heerlijk stukje vlees aan. Wat zal ik doen?

Voor we 's avonds gaan slapen, doe ik met mijn mama altijd een gebed in mijn slaapkamer. Maar ik ben dan moe en vaak denk ik tijdens het gebed aan iets anders.

Een van mijn vrienden gelooft helemaal niet in God. Hij zegt dat God verzonnen is. Soms zeg ik dat hij gelijk heeft, omdat ik bang ben dat hij anders mijn vriend niet meer wil zijn. Daarna voel ik mij dan wel schuldig.

De drie mannen in het vuur

Toen werd koning Nebukadnezar woedend op Sadrak, Mesak en Abednego. Zijn gezicht vertrok van boosheid en hij gaf bevel dat de oven zeven keer heter moest worden gestookt dan normaal. De sterkste soldaten moesten Sadrak, Mesak en Abednego vastbinden en in het brandende vuur gooien. De mannen werden, met al hun kleren, mantels en mutsen, vastgebonden en in de oven gegooid. De soldaten die hen brachten, werden zelf gedood door het vuur, dat zo heet was gemaakt op bevel van de koning.

Maar Sadrak, Mesak en Abednego bleven ongedeerd midden in de vlammen. Alleen de touwen verbrandden, waardoor ze bevrijd werden. Ze bewogen vrij en begonnen God te prijzen en te loven.

Azarja opende zijn mond en bad: "Geloofd zijt U, Heer, God van onze voorouders! U bent altijd rechtvaardig en eerlijk geweest. Wij hebben fouten gemaakt en gezondigd, maar wees genadig voor ons. Laat ons vertrouwen op U, want U bent onze God. Red ons en laat iedereen zien dat U de enige echte God bent."

Ondertussen bleven de dienaren van de koning de oven opstoken met olie, pek, hout en takken, zodat de vlammen heel hoog oplaaiden en de Chaldeeën die ernaast stonden, verbrandden.

Maar **de engel van God** daalde neer in de oven en beschermde Sadrak, Mesak en Abednego. Het vuur deed hen niets, en ze hadden er helemaal geen last van. Toen hieven de drie mannen een loflied aan, prezen God en dankten Hem voor Zijn bescherming en kracht.

Toen koning Nebukadnezar de lofzang van Sadrak, Mesak en Abednego hoorde, was hij helemaal verbaasd. Hij stond snel op en vroeg aan zijn raadsheren: “Waren er niet drie mannen in het vuur gegooit?” “Ja, koning,” antwoordden ze.

Maar de koning zei: “Ik zie er vier ongeboeid en ongedeerd in het vuur bewegen! De vierde lijkt wel op een godenzoon!” Daarop liep Nebukadnezar naar de oven en riep: “Sadrak, Mesak en Abednego, dienaren van de Allerhoogste God, kom eruit!”

De drie mannen kwamen uit het vuur tevoorschijn. De satrapen, gouverneurs en raadsheren zagen dat het vuur hun niets had gedaan. Hun kleding was nog helemaal heel, hun haar was niet verbrand en er hing geen brandlucht om hen heen.

Toen zei de koning: “Prijs de God van Sadrak, Mesak en Abednego! Hij heeft een engel gestuurd om Zijn dienaren te redden, omdat zij op Hem vertrouwden en weigeren een andere god te vereren.”

Koning Nebukadnezar besloot dat iedereen die slecht sprak over hun God, gestraft zou worden. Niemand kon zo'n machtige God vinden. Aan Sadrak, Mesak en Abednego gaf hij belangrijke functies in de provincie Babel.

Koning Nebukadnezar stuurde een boodschap aan alle volken, naties en talen op aarde:

“Veel geluk en zegen voor jullie! Ik wil vertellen over de tekenen en wonderen die de Allerhoogste God aan mij heeft laten zien. Hoe groot zijn Zijn wonderen en hoe machtig Zijn daden! Zijn koningschap duurt voor altijd, van generatie op generatie.”

Waarom werd koning Nebukadnezar boos?

- omdat de mannen hem uitlachten
- omdat ze weigerden zijn god te aanbidden
- omdat ze probeerden te vluchten
- omdat ze ruzie maakten

Wat beval de koning te doen met de oven?

- uit te zetten
- normaal te laten branden
- zeven keer heter te maken
- met water te vullen

Wat gebeurde er met de soldaten die de mannen in de oven gooiden?

- Ze werden beloond.
- Ze vluchtten weg.
- Ze gingen mee in de oven.
- Ze werden gedood door het vuur.

Wat gebeurde er met Sadrak, Mesak en Abednego in het vuur?

- Ze verbrandden meteen.
- Ze raakten zwaar gewond.
- Ze bleven ongedeerd.
- Ze vielen in slaap.

Wat verbrandde wél?

- hun kleren
- hun haar
- hun voeten
- hun touwen

Wat deden de drie mannen in de oven?

- Ze huilden.
- Ze probeerden te ontsnappen.
- Ze prezen en baden tot God.
- Ze vochten.

Wie kwam hen helpen in de oven?

- een soldaat
- een profeet
- de engel van God
- de koning zelf

Hoeveel personen zag de koning in het vuur?

- twee
- drie
- vier
- vijf

Wat viel op aan de vierde persoon?

- Hij was kleiner.
- Hij was gebonden.
- Hij was bang.
- Hij leek op een godenzoon.

Wat merkte men toen de mannen uit het vuur kwamen?

- Hun kleren waren verbrand.
- Ze hadden pijn.
- Ze roken naar rook.
- Ze waren helemaal ongedeerd.

Wat deed de koning daarna?

- Hij strafte hen.
- Hij negeerde hen.
- Hij prees de echte God.
- Hij stuurde hen weg.

Hoe kan het Oude Testament worden begrepen?

Je kan het Oude Testament enkel begrijpen met kennis van het Nieuwe Testament. In alle openbaringen van God in het Oude Testament is het Christus die verschijnt aan de Profeten. Hij is de Zoon van God die later mens zal worden. Christus is in het Oude Testament *“de Engel des Heren”*, *“de Heer van de heerlijkheid”*, *“Jahweh”*, *“de Heer van de legers”*, *“de Engel van het Grote Raad”*, enzovoort.

Wat is een engel?

Een engel is een boodschapper van God. Engelen worden door God gestuurd om een boodschap te brengen of te helpen. Maar soms is een engel niet echt een engel.

Wie is “de engel van God”, “ lijkend op een zoon van God”?

In de Griekse tekst van het boek Daniël staat duidelijk “ο δε ἄγγελος Κυρίου”, wat betekent “de engel van God” en niet “een engel van God”.

De Kerkvaders legden uit dat deze “engel” de Zoon van God is vóór Zijn menswording. Zijn aanwezigheid wordt door Nebukadnezar beschreven als “lijkend op een Zoon van God”, wat overeenkomt met het geloof in de menswording van de Zoon van God in de persoon van Jezus Christus.

Wat moet je kennen om het Oude Testament te begrijpen?

- de geschiedenis van Babylon
- het Nieuwe Testament
- de Griekse taal
- de goden van andere volkeren

Hoe wordt Christus in het Oude Testament genoemd?

- een priester
- een profeet
- een koning
- verschillende namen zoals “Engel des Heren” en “Heer van de heerlijkheid”

Wie zeggen de Kerkvaders dat deze “engel van God” is?

- een stralende engel
- een profeet
- de Zoon van God

Wat leren we hieruit over Christus?

- dat Hij pas in het Nieuwe Testament bestaat
- dat Hij al bestaat vóór Zijn geboorte als mens
- dat Hij alleen een mens is

De tweede droom van Nebukadnezar

“Ik, Nebukadnezar, leefde zorgeloos en welvarend, tot een droom mij diep verontrustte. Geen enkele wijze kon hem uitleggen, behalve Daniël in wie de geest van God woont.

Ik zag een enorme boom die de hele aarde voedde. Maar een hemelse wachter beval hem om te hakken; alleen de stronk bleef over. De boom zou veranderen en zeven jaren lang als een dier leven, zodat iedereen zou erkennen dat de Allerhoogste de macht heeft.

Daniël legde uit: de boom ben ik. Ik zou mijn macht verliezen, als een dier leven en pas herstellen wanneer ik Gods heerschappij erken. Hij raadde mij aan rechtvaardig te handelen. Een jaar later werd mijn hoogmoed gestraft: ik verloor mijn verstand en leefde als een dier. Na die tijd keerde mijn inzicht terug, en ook mijn koningschap. Daarom prijs ik nu de Allerhoogste: Hij is rechtvaardig en vernedert wie hoogmoedig is.”

Welke ziekte had Nebukadnezar?

Waarschijnlijk leed Nebukadnezar aan boanthropie, een psychische stoornis waarbij iemand gelooft een os of koe te zijn. Hij trok zich terug uit de samenleving, at gras en gedroeg zich als een dier, gedurende een periode van zeven jaar.

Wie vertelt dit verhaal?

- Daniël
- Nebukadnezar
- Mozes
- David

Wat veroorzaakte de onrust bij Nebukadnezar?

- een oorlog
- een visioen van Daniël
- een droom
- een ziekte

Wie kon de droom uitleggen?

- de wijzen van Babel
- de priesters
- niemand
- Daniël

Wat zag Nebukadnezar in zijn droom?

- een grote stad
- een rivier
- een enorme boom
- een berg

Wat moest er volgens de hemelse wachter met de boom gebeuren?

- Hij moest groeien.
- Hij moest verbranden.
- Hij moest omgehakt worden.
- Hij moest verplaatst worden.

Wat bleef er van de boom over?

- Niets
- alleen de stronk
- alleen de bladeren
- alleen de wortels

Waar stond de boom symbool voor?

- het volk Israël
- Daniël
- Nebukadnezar
- God

Wat zou er met Nebukadnezar gebeuren?

- Hij zou sterven.
- Hij zou koning blijven.
- Hij zou als een dier leven.
- Hij zou vluchten

Wanneer kreeg Nebukadnezar zijn verstand terug?

- toen hij rijker werd
- toen hij God erkende
- toen Daniël bad
- toen hij een nieuw paleis bouwde

“Daarom prijs ik nu de Allerhoogste: Hij is rechtvaardig en vernedert wie hoogmoedig is.”

Een gravure van koning Nebukadnezar uit 1890, gemaakt in Engeland (onbekende kunstenaar)

De droom waarschuwt tegen trots en arrogantie. Nebukadnezar dacht dat zijn macht en succes helemaal van hemzelf kwamen en vergat dat dit ook een geschenk van God was. De boodschap is dat God rechtvaardig is en de wereld leidt, en dat zelfs de machtigste mensen een les kunnen krijgen als ze te hoogmoedig worden.

Daniël gaf de koning het advies om te veranderen door spijt te tonen, eerlijker te worden en goed te doen voor anderen, zodat hij straf kon vermijden.

Maar het gebeurde zoals voorspeld was: een jaar later werd de koning zo trots dat hij opnieuw over zichzelf opschepte, en meteen verloor hij zijn verstand. Hij leefde zeven jaar lang alsof hij een dier was, tot hij inzag wat hij verkeerd had gedaan en weer genas.

Het schrift op de muur

Koning Belsazar, de zoon van koning Nebukadnezar, hield een groot feest voor duizend voorname mensen. Onder invloed van wijn liet hij het gouden en zilveren vaatwerk halen dat uit de tempel van Jeruzalem was geroofd. Samen met zijn gasten, vrouwen en bijvrouwen dronk hij eruit en prees afgoden van goud, zilver, brons, ijzer, hout en steen.

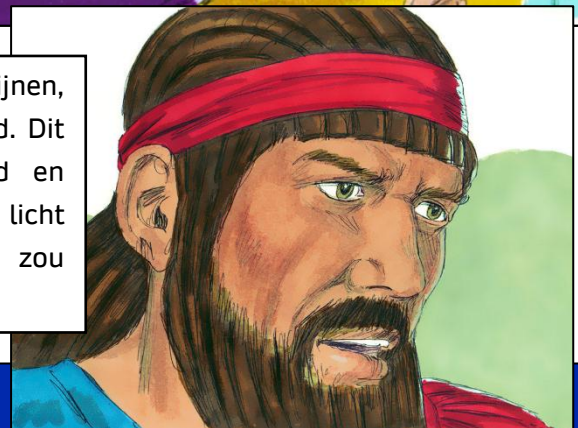

Plots verscheen een hand die op de muur schreef: "mene, tekem, peres". De koning werd doodsbang en riep zijn wijzen, maar niemand kon het schrift lezen of verklaren.

Op aanraden van de moeder van de koning werd Daniël gehaald, die bekendstond om zijn wijsheid. Daniël legde eerst uit dat God Belsazars vader, Nebukadnezar, macht had gegeven en hem ook had vernederd toen hij hoogmoedig werd. Belsazar kende dit verhaal, maar had er niets van geleerd en had zich juist verheven door het zilverwerk van de tempel te misbruiken en afgoden te eren.

Daarom had God het schrift laten verschijnen, wat betekent geteld, gewogen en verdeeld. Dit betekende dat zijn koningschap geteld en beëindigd was, dat hij gewogen en te licht bevonden was, en dat zijn rijk verdeeld zou worden.

Nog diezelfde nacht werd Belsazar gedood, ondanks dat hij Daniël had beloofd zoals beloofd en zijn koninkrijk werd onder de Meden en de Perzen verdeeld.

Wat verscheen plotseling op de muur?

- een regenboog
- een engel
- een hand die schreef: "mene, tekel, peres"
- een gouden vaas

Waarom kon niemand het schrift op de muur lezen?

- omdat het een droom was
- omdat het in een vreemde taal was geschreven
- omdat de koning het geheim hield
- omdat de hand te snel schreef

Wie werd uiteindelijk gevraagd om het schrift te verklaren?

- de koning zelf
- Daniël
- de priester van Babylon
- een buitenlandse koning

Wat betekent "mene, tekel, peres" volgens Daniël?

- Mene = vergeven, Tekel = beloond, Peres = gestraft
- Mene = vergeten, Tekel = genezen, Peres = gered
- Mene = gedronken, Tekel = gegeten, Peres = gezongen
- Mene = geteld, Tekel = gewogen, Peres = verdeeld

Wat gebeurde er met Belsazar diezelfde nacht?

- Hij werd ziek en overleed.
- Hij vluchtte naar Perzië.
- Hij werd gedood en zijn rijk werd verdeeld.
- Hij veranderde van hart en gaf het zilverwerk terug.

Wat gebeurde er met het koninkrijk van Belsazar?

- Het werd vernietigd in een aardbeving.
- Het werd verdeeld onder de Meden en de Perzen.
- Het werd gegeven aan Daniël.
- Het werd gegeven aan de zoon van Belsazar.

Het einde van het Babylonische rijk

"Het feestmaal van Belsazar", een beroemd schilderij van Rembrandt uit 1636-1638

Belsazar (ca. 553–539 v.Chr.) was de zoon van Nebukadnezar en de laatste koning van Babylonië. In 539 v.Chr. viel de stad Babylon in handen van de Meden en Perzen. In de strijd werd Belsazar gedood.

Daarmee begon het Medo-Perzische Rijk. Zoals de profeet Daniël had uitgelegd bij de eerste droom van Nebukadnezar, werd het ene rijk opgevolgd door een ander.

De zonde van ontheiliging

Ontheiliging is een erge zonde, omdat iets wat speciaal voor God bestemd is, met opzet verkeerd wordt gebruikt. In het Boek *Daniël* lees je dat mensen de heilige voorwerpen uit de Tempel van Jeruzalem gebruikten om valse goden te eren. Dat is niet gewoon fout doen, maar bewust geen respect tonen voor wat heilig is. Het laat zien dat ze geen eerbied meer hebben voor God.

De ontheiliging van de orthodoxe kerken

De Orthodoxe Kerk is de plek van de aanbidding van God, de Heilige Drie-Eenheid, en de plaats waar de heilige Mysteries worden uitgevoerd.

De heiliging van een orthodoxe kerk is een eredienst waarin de bisschop het altaar en het hele gebouw zegent. Zo verandert een gewoon gebouw in een huis van God. Tijdens deze eredienst worden er stukjes heilige relikwieën in het altaar gelegd en het altaar wordt geheiligd en uitsluitend voorbestemd voor de Goddelijke Liturgie en de andere Mysteries. Maar ook de rest van de kerk wordt geheiligd.

Vandaag zien we in orthodoxe kerken gebeurtenissen zoals de besprekingen van boeken, presentaties, concerten van alle soorten muziek, ook byzantijns, enzovoort. Dat past helemaal niet bij de functie en de rol van een orthodox kerkgebouw.

De verantwoordelijkheid ligt niet alleen aan de priesters die deze soort van activiteiten organiseren maar ook aan de orthodoxe christenen die eraan deelnemen.

Wat gebeurde er met het Babylonische Rijk?

- Het werd groter.
- Het werd opgevolgd door een ander rijk.
- Het bleef hetzelfde.
- Het werd vernietigd

Wat betekent “ontheiliging”?

- iets mooi maken
- iets heiligs aanbidden
- iets heiligs verkeerd gebruiken
- iets bouwen

Waarom is ontheiliging een erge zonde?

- omdat het verboden is door de wet
- omdat het moeilijk is
- omdat je er rijk van wordt
- omdat iets voor God verkeerd wordt gebruikt

Wat toont ontheiliging aan?

- liefde voor God
- geen eerbied voor God
- moed
- zelfvertrouwen

Wat hoort NIET in een orthodoxe kerk thuis?

- gebeden
- concerten en presentaties
- de Goddelijke Liturgie
- iconen

Wie draagt verantwoordelijkheid voor ontheiliging vandaag?

- de bisschop
- alleen de priesters
- alleen de mensen die deelnemen
- zowel priesters als gelovigen

Daniël in de leeuwenkuil

Na de machtsovername werd Darius de Mediër, dan ongeveer tweeënzestig jaar oud, koning. Hij organiseerde zijn rijk door honderdtwintig satrapen aan te stellen, die elk een deeltje van het gebied bestuurden.

Koning Darius stelde over zijn rijk eveneens drie gouverneurs aan, onder wie Daniël. Omdat Daniël uitblonk door zijn bekwaamheid, wilde de koning hem over het hele rijk aanstellen.

Zijn tegenstanders zochten een aanklacht, maar vonden niets en besloten hem alleen via zijn trouw aan God te kunnen treffen.

Ze overtuigden Darius een wet uit te vaardigen: dertig dagen lang mocht niemand tot een andere god of mens bidden dan tot de koning, op straffe van de leeuwenkuil.

Daniël bleef echter zoals gewoonlijk driemaal per dag tot zijn God bidden.

Zijn tegenstanders betrapten hem en brachten de zaak bij de koning. Darius probeerde hem te redden, maar kon de onveranderlijke wet niet herroepen.

Daniël werd in de leeuwenkuil geworpen, terwijl de koning hoopte dat zijn God hem zou redden.

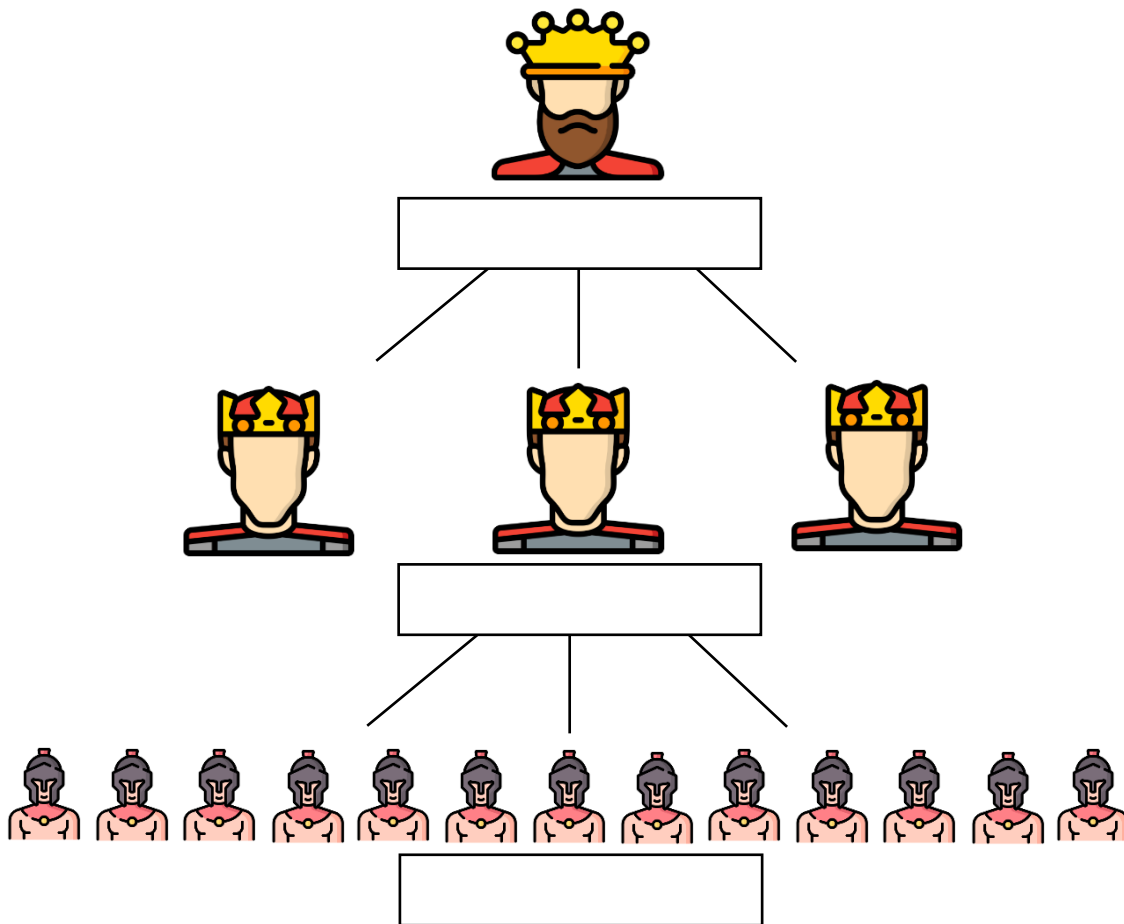
De volgende ochtend bleek dat God Daniël had beschermd: een engel had de leeuwen onschadelijk gemaakt. Daniël bleef ongedeerd, omdat hij op God vertrouwd had en onschuldig was.

Daarop liet de koning de aanklagers in de kuil werpen, waar zij onmiddellijk werden gedood. Vervolgens vaardigde Darius een bevel uit dat iedereen de God van Daniël moest eerbiedigen, omdat Hij redt en macht heeft voor altijd. Daniël bleef daarna in aanzien onder Darius en Kores.

Zet de woorden in het juiste vakje in het schema: gouverneurs, koning, satrapen

Waarom konden de tegenstanders niets tegen Daniël vinden?

- Hij was perfect.
- Hij was eerlijk en trouw.
- Hij was machtig.
- Hij was geliefd door iedereen.

Hoe probeerden de tegenstanders Daniël toch te treffen?

- door hem te vergiftigen
- door hem te beschuldigen van diefstal
- via zijn trouw aan God
- door hem te verbannen

Wat hield de nieuwe wet in?

- Niemand mocht werken.
- Niemand mocht eten.
- Niemand mocht bidden tot iemand anders dan de koning.
- Iedereen moest belasting betalen.

Wat deed Daniël ondanks de wet?

- Hij vluchtte.
- Hij stopte met bidden.
- Hij bad stiekem één keer per dag.
- Hij bad driemaal per dag tot God.

Wat was de straf voor het overtreden van de wet?

- gevangenis
- dood door het zwaard
- de leeuwenkuil
- kruisiging

Wat gebeurde er met Daniël in de leeuwenkuil?

- Hij werd gedood.
- Hij werd gewond.
- Hij sliep.
- Hij bleef ongedeerd.

Hoe werd Daniël beschermd?

- door soldaten
- door een engel
- door de koning
- door de satrapen

Wat gebeurde er met de aanklagers van Daniël?

- Ze werden vrijgelaten.
- Ze werden beloond.
- Ze werden in de kuil geworpen.
- Ze vluchtten.

Wat deed koning Darius na dit alles?

- Hij veranderde niets.
- Hij verbood bidden.
- Hij beval dat iedereen de God van Daniël moest eerbiedigen.
- Hij gaf zijn troon op.

De profetie van de 70 weken

“In het eerste jaar dat Darius, een Mediër, koning werd over het rijk van de Chaldeeën, viel mijn oog op iets in de boeken: het getal van zeventig weken, de tijd die volgens God door de profeet Jeremia voorspeld was dat Jeruzalem in puin zou liggen.

Ik, Daniël, wendde mij tot God en bad, smeekte en vastte, in zak en as, om inzicht te krijgen. Ik bekende onze zonden: dat wij, mijn volk Israël, de inwoners van Jeruzalem en zelfs onze koningen en leiders, Gods wetten hadden overtreden, niet naar zijn profeten hadden geluisterd en ons van Hem hadden afgekeerd.

Ik vroeg God om barmhartigheid, niet omdat wij het verdienen, maar vanwege zijn grote liefde. Ik smeekte Hem om onze stad Jeruzalem en zijn heilige berg weer te herstellen, zodat Hij geëerd zou worden en het volk niet langer bespot zou worden door de burenen.

Terwijl ik nog bad, verscheen Gabriël, de engel die ik eerder in een visioen had gezien. Het was het tijdstip van het avondoffer. Hij zei:

“Daniël, ik ben gekomen om je inzicht te geven. Vanaf het moment dat het woord werd gesproken over de terugkeer uit de ballingschap en het herbouwen van Jeruzalem, zijn zeventig weken vastgesteld voor je volk en je heilige stad. Deze tijd van zeventig weken is bedoeld om het kwaad en de zonden te beëindigen, gerechtigheid te brengen, de profetieën te bevestigen en het heilige te zalven.

Leer en begrijp goed dat vanaf de dag waarop een bevel zal worden uitgevaardigd voor de heropbouw van Jeruzalem, tot de dag waarop de leider zal verschijnen die door Mij is gezalft, er zeven weken van jaren en nog eens tweeënzestig weken van jaren zullen verstrijken.

Na de eerste zeven weken zullen de Joodse gevangenen terugkeren en zal het plein en de muur van de stad worden herbouwd, en zo zullen de eerste tijden worden vervuld.

Maar na het verstrijken van de tweeënzestig weken van jaren zal de Gezalfde worden gedood zonder dat er ook maar enige zonde of reden tot dood voor Hem bestaat. De stad Jeruzalem en de heilige Tempel zullen worden verwoest, samen met de leiders en de machthebbers van die tijd. De inwoners zullen door rampen worden overspoeld en een vreemd volk zal opnieuw oorlog voeren tegen Israël; en tot het einde van de oorlog zal het verschrikkelijke verwoestingen en angstaanjagende vernietigingen teweegbrengen.

Gedurende één week van jaren zal de Gezalfde een nieuw verbond sluiten en het sterk en geldig maken. In het midden van deze week, wanneer het grote offer van de verlossende Gezalfde zal worden gebracht, zal er definitief een einde worden gemaakt aan de oude offers en plengoffers.

In mijn tempel en onder het volk van Israël zullen echter gruwelijke machten van verwoesting binnendringen. Aan deze verwoesting zal een einde komen wanneer de vastgestelde tijd is voltooid.”

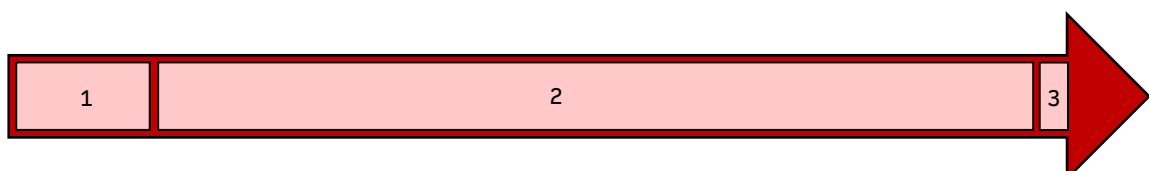
De werkelijke 70 weken

Daniël bad tot God omdat hij zich zorgen maakte over zijn volk en de stad Jeruzalem. Terwijl hij nog aan het bidden was, kwam de aartsengel Gabriel hem uitleg geven over Gods plan. De aartsengel Gabriël kondigde aan dat er voor de terugkeer uit de ballingschap en de heropbouw van Jeruzalem een **periode van 70 weken** was vastgesteld.

Dit zijn geen gewone weken zoals wij die kennen. In deze profetie betekent één week (dus zeven dagen) eigenlijk zeven jaren. Daarom vormen de 70 weken uit de profetie in werkelijkheid 490 jaar.

Die periode wordt opgesplitst in drie ongelijke delen:

1. 7 weken
2. 62 weken
3. 1 week.

Het eerste deel: 7 weken (49 jaar)

“Na de eerste zeven weken zullen de Joodse gevangenen terugkeren en zal het plein en de muur van de stad worden herbouwd, en zo zullen de eerste tijden worden vervuld.”

De 49 jaren beginnen vanaf het moment dat er een besluit wordt genomen om Jeruzalem opnieuw op te bouwen. In deze eerste periode wordt Jeruzalem opnieuw opgebouwd. De stad krijgt weer muren en pleinen, maar het is geen gemakkelijke tijd.

Het tweede deel: 62 weken (434 jaar)

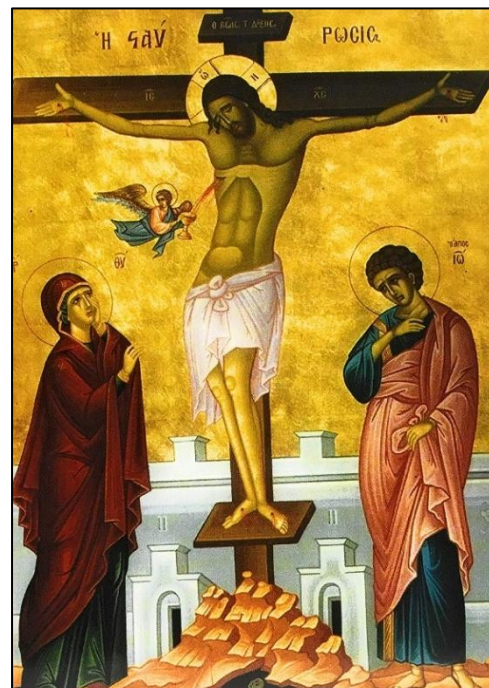
“Leer en begrijp goed dat vanaf de dag waarop een bevel zal worden uitgevaardigd voor de heropbouw van Jeruzalem, tot de dag waarop de leider zal verschijnen die door Mij is gezalfd, er zeven weken van jaren en nog eens tweeënzestig weken van jaren zullen verstrijken.”

Na de eerste periode van de 7 weken is er een periode 62 weken – in werkelijkheid een periode van 434 jaren. Na deze 434 jaren zal er iets heel belangrijks gebeuren: de leider zal verschijnen die door God is gezalfd.

Het derde deel: 1 week (7 jaar)

“Gedurende één week van jaren zal de gezalfde een nieuw verbond sluiten en het sterk en geldig maken. In het midden van deze week, wanneer het grote offer van de verlossende Gezalfde zal worden gebracht, zal er definitief een einde worden gemaakt aan de oude offers en plengoffers.”

Gedurende zeven jaar zal de gezalfde een nieuw verbond sluiten. Halverwege deze periode, na drieënhalf jaar, zal het beslissende offer van de Verlossende Gezalfde worden gebracht. Dit grote offer verwijst naar de kruisiging en dood van Jezus Christus. Hij is het Lam dat wordt geofferd aan God de Vader en die alle zonden van de mensheid op zich neemt om hen ervan te verlossen.

Wie is de gezalfde?

Dat is een andere benaming voor iemand die door God is uitgekozen: de Messias, de verlosser van het volk, Jezus Christus, de Zoon van God.

Hier wordt de komst van de leider voorspeld. Dit is vervuld bij Zijn doop door de profeet Johannes in de Jordaan. Daar bevestigde de Vader met een stem uit de hemel dat Jezus Christus zijn geliefde Zoon is. Ook verscheen de Heilige Geest in de gedaante van een duif boven Hem.

Gedurende drieënhalf jaar heeft Christus aan het joodse volk gepredikt en vele wonderen verricht. Na deze periode werd Hij gekruisigd om het kwaad en de zonde te overwinnen en gerechtigheid te brengen.

Waarom bad Daniël tot God?

- omdat hij rijkdom wilde
- omdat hij zich zorgen maakte over zijn volk en Jeruzalem
- omdat hij koning wilde worden
- omdat hij een droom had gehad

Wie kwam Daniël uitleg geven over Gods plan?

- de profeet Mozes
- de profeet Elia
- koning David
- de aartsengel Gabriël

Wat betekent één “week” in deze profetie?

- 7 dagen
- 7 jaar
- 70 dagen
- 70 jaren

Hoeveel jaar stellen de 70 weken samen voor?

- 70 jaar
- 140 jaar
- 490 jaar
- 700 jaar

In hoeveel delen worden de 70 weken opgesplitst?

- twee delen
- drie delen
- vier delen
- vijf delen

Wat gebeurt er tijdens de eerste 7 weken (49 jaar)?

- De Tempel van Jeruzalem wordt vernietigd.
- Jeruzalem wordt heropgebouwd.
- De Messias wordt geboren.
- Er komt oorlog.

Hoe lang duurt de tweede periode van 62 weken?

- 62 jaar
- 124 jaar
- 434 jaar
- 490 jaar

Wat gebeurt er na de 62 weken?

- De stad wordt opnieuw verwoest.
- De gezalfde leider verschijnt.
- De Tempel wordt herbouwd.
- De tempel wordt vernietigd.

Wie is de gezalfde?

- een koning van Israël
- een profeet
- de Messias, Jezus Christus
- een engel

Welke gebeurtenis markeert de komst van de gezalfde?

- De geboorte van Christus.
- De doop van Christus.
- De kruisiging van Christus.
- De verrijzenis van Christus.

Wat gebeurt er halverwege de laatste week?

- De stad wordt herbouwd.
- De Gezalfde verdwijnt.
- Het grote offer wordt gebracht.
- Er begint een oorlog.

Hoe lang predikte Christus ongeveer?

- een jaar
- twee jaar
- drie en een half jaar
- zeven jaar

Waar verwijst het grote offer naar?

- de bouw van de Tempel van Jeruzalem
- de doop van Jezus
- de kruisiging en dood van Jezus Christus
- de terugkeer uit ballingschap

“Vanaf het moment dat het woord werd gesproken over de terugkeer uit de ballingschap en het herbouwen van Jeruzalem...”

Het verschijnen van de gezalfde wordt gemarkeerd door de doop van Jezus Christus. Die vond plaats toen Christus 30 jaar oud was.

“...tot de dag waarop de leider zal verschijnen die door Mij is gezalfd...”

Het grote offer van de gezalfde, de Kruisiging van Christus, vindt plaats ongeveer 3,5 jaar na Zijn doop in de Jordaan, dus toen Christus 33 jaar oud was.

“In het midden van deze week, wanneer het grote offer van de verlossende gezalfde zal worden gebracht...”

De Perzische koning Artaxerxes I geeft het bevel dat de joden mochten terugkeren om Jeruzalem herop te bouwen in het jaar 457 voor Christus.

Vul in op de juiste plaats:

27 na Christus

457 v. Christus

30

30 na Christus

33

Het bevel van Artaxerxes dat het Joodse volk terug mocht keren naar Jeruzalem en de stad en de muren te herbouwen is gebeurd op

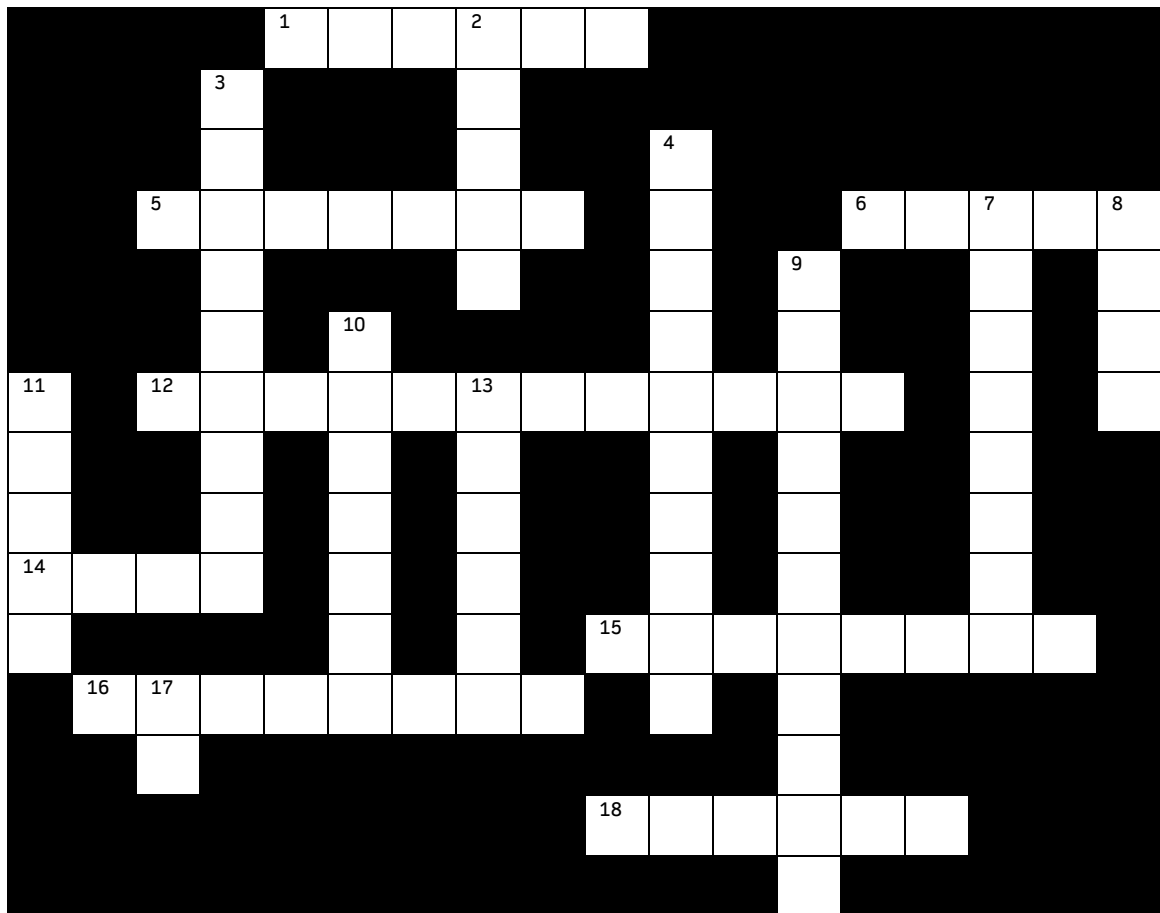
De doop van de Messias is gebeurd in het jaar toen Christus jaar oud was.

De Kruisiging en dood van de Messias is gebeurd in het jaar toen Christus jaar oud was.

Vanaf het bevel van Artaxerxes tot de doop van Christus verstreken er 484 jaren – van 457 voor Christus tot 27 na Christus!

Het is opmerkelijk hoe alles precies gebeurd is zoals de Heilige Geest het had voorspeld.

Herhaling

1. Afgod voor wie Nebukadnezar een groot gouden beeld maakte 5. Hoofdstad van het Babylonische rijk 6. boodschapper van God 12. Koning van Babel die Jeruzalem veroverde 14. Hierin werden de vrienden van Daniël gegooid omdat ze Marduk niet wilden aanbidden 15. 120 bestuurders die elk een stukje van het koninkrijk van Darius bestuurden 16. zoon van koning Nebukadnezar 18. Koning die Daniël in de leeuwenkuil liet gooien	2. iets wat de koning kreeg en dat Daniël kon verklaren 3. volk dat duizenden jaren geleden leefde in Mesopotamië 4. Babylonische naam van Daniël 7. de Messias, de verlosser van het volk, Jezus Christus 8. oud muziekinstrument dat op een gitaar lijkt 9. psychisch stoornis waardoor je gelooft een os of een koe te zijn 10. vrouw van Joakim, die erg mooi was 11. leider van de soldaten van Nebukadnezar 13. Een van de vrienden van Daniël 17. oude lengtemaat van ongeveer 50 cm